

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – dailės terapija) magistrantūros studijų programa

Vitalija Vainoraitė

PIEŠINIO ANALIZĖS VIRTUALIOJE ERDVĖJE YPATYBĖS

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. A. Vaitkevičienė*

2014

Turinys

Magistro darbo santrauka.....	3
Įvadas.....	4
1 skyrius. VAIKO PIEŠINIO ANALIZĖS YPATYBĖS.....	10
1.1. Vaiko raida ir dailinė saviraiška.....	10
1.1.1. Vaikų vizualinės raiškos raidos istorinė apžvalga.....	10
1.1.2. Vizualios komunikacijos ypatybės vaikų piešiniuose.....	11
1.2. Projekciniai testai vaiko piešinių analizei nagrinėti.....	12
1.3. Projekciniai testai „Namas – medis – žmogus“.....	14
1.3.1. Žmogaus piešinys.....	14
1.3.2. Namo vaizdavimas vaiko piešinyje.....	18
1.4. Emociniai ypatumai vaiko piešiniuose.....	21
1.5. Dailės raiškos ir harmonizavimo priemonės.....	22
1.6. Spalvos reikšmė piešinyje.....	26
1.7. Vaikų piešinių talpinimas virtualioje erdvėje.....	32
1.8. Dailės terapijos ir meninio ugdymo sąvokų skirtumai bei panašumai analizuojant vaikų piešinius.....	35
2 skyrius. VAIKO PIEŠINIO ANALIZĖS TYRIMO METODIKOS YPATYBĖS.....	37
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	37
2.2. Tyrimo imtis.....	40
2.3. Vaiko piešinių analizės taikymo galimybės ugdymo praktikoje.....	49
2.3.1. Linos piešinių analizė.....	50
2.3.2. Ligitos piešinių analizė.....	56
Išvados.....	58
Rekomendacijos.....	60
Literatūra.....	61
Summary.....	64
Priedai.....	66

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė literatūros šaltinių analizė apie vaikų piešinių interpretacijos galimybes. Atskleistas vaikų meninės kūrybos raidos ir turinio specifiškumas. Aprašytos dailės raiškos priemonės, spalvų reikšmės, išryškinti esminiai požymiai, atsispindintys piešinyje.

Atliktas anketinės apklausos tyrimas, kuriuo buvo siekiama atskleisti kaip su vaiku dirbantys specialistai analizuoja piešinius, į kuriuos vaikų piešinių analizės aspektus jie atkreipia dėmesį. Specialistų apklausos duomenų analizei pasirinkti aprašomosios matematinės statistikos metodai: dažniai, vidurkiai, standartinis nuokrypis. Apklausos rezultatai bus panaudoti tobulinant duomenų bazę „Paveikslų terapija“, kuria galėtų naudotis dailės pedagogai ir dailės terapeutai.

Tyrimo dalyvavo – 59 įvairių sričių specialistai, savo darbe taikantys dailės terapijos metodus.

Tyrimo išvados:

1. Literatūros šaltinių analizė atskleidė, kad yra įvairių teorijų, nagrinėjančių vaiko piešinį, jo raidą, jos papildo viena kitą. Dailės terapijos metu vaikas turi galimybę spontaniškai reikšti mintis popieriaus lape. Iš piešinių analizės galima spręsti apie vaikų sukauptą patirtį, požiūrį į save, supantį pasaulį.

2. Dailės mokytojai ir kiti specialistai, ugdymo procese vis didesnę dėmesį skiria dailės terapijai, tačiau jiems trūksta informacijos šia tema. Į pateiktą anketinę apklausą atsiliepė įvairių profesijų specialistai, savo veikloje taikantys dailės terapijos metodus. Įvairių profesijų atstovai analizuodami piešinius atkreipia dėmesį į estetines piešinio vietas, simbolių reikšmes, popieriaus lapo ir nupiešto objekto dydžio santykį, piešinio kompoziciją, koloritą, žmogaus figūros arba kito objekto detales.

3. Vaikų piešinių analizei panaudota serija piešinių su tais pačiais požymiais. Piešiniuose galima palyginti, išskirti, pasikartojančius požymius: dailės raiškos priemones, simbolių reikšmes, piešinio kompoziciją. Pagal šiuos požymius galima numatyti tam tikrus emocinius ypatumus, brandumo požymius, santykius su savimi bei aplinkiniais, baimes, įvairius sutrikimus.

4. Literatūros šaltiniuose yra nurodomos piešinių požymių projekcinės reikšmės, tačiau sunku rasti šių reikšmių vizualinius atitikmenis, todėl mokantis analizuoti piešinius kyla poreikis tiksliai susieti piešinio požymius su jų reikšmės turiniu. Tobulinama duomenų bazė „Paveikslų terapija“ leistų šį specialistų poreikį patenkinti. Pateikiamos rekomendacijos informacinių technologijų specialistams, siekiant patobulinti duomenų bazę.

Esminiai žodžiai: vaikų piešinių analizė, dailės terapija, piešinio požymis.

IVADAS

Temos aktualumas. „Dailės terapija – viena naujausių specialybių - reikšminga sociologiniu aspektu. Lanksčiai reaguodami į dinamiškai besikeičiančias XX a. pabaigos socialines, ekonomines, politines, kultūrinės aplinkybes, dailės terapeutai sugebėjo sukurti diferencijuotą paslaugų sistemą skirtingoms grupėms ir gyventojų kategorijoms“. (Leliugienė, Klemkaitė, 2004, p.25). Todėl galima išskirti, kad dailės terapija taikoma specialiųjų poreikių žmonėms, psichikos negalia turintiems asmenims, atskirties grupėms, sergantiems, arba siekiantiems asmenybės tobulėjimo ir pan.

Anot L. Kriukelienės (2009), meno reikšmę kaip ugdyti harmoningą žmogų nagrinėjo daugybė psichologų, pedagogų, meno filosofų. Mokslininkai H. Read (1998), V. Lowenfeld (1987), ypač pabrėžė instinktyvų vaiko poreikį kurti.

Mokslininkai nagrinėjo vaiko piešinio raidos dėsnumus, atskleidė jų sąsajas su vaiko pažintine ir psichofizine veikla (J.Piaget (2002), D. Gardner (1972) , V. Lowenfeld (1987), E. Kramer, J. Dubovski ir kt.).

J. Piaget (2002), atliko vaiko protinės raidos stebėjimus. Jis teigė, kad vaiko protas tobulėja pereidamas keletą stadijų (nuo naujagimio refleksų iki suaugusio žmogaus abstraktaus mąstymo). Jis aprašė 4 pažintines raidos stadijas, kurias vaikas augdamas pereina. Kiekvienai stadijai būdingos skirtingos ypatybės. J. Piaget (2002) teigimu, vaiko realizmas gali būti intelektualinis, bet ne vizualinis, todėl, kad į atskiras detales kreipiamas nepakankamas dėmesys, pavyzdžiui, pridedama antra akis prie veido profilio. Šioje stadijoje vaikui reikia konkrečių pavyzdžių, kad padėtų sudaryti mąstymo sąsajas.

V. Lowenfeld (1987), atskleidė, kad kurdamas vaikas pažįsta save ir savo vidinius poreikius. Taip vaikas darosi emociškai jautresnis, mokosi suprasti kitą žmogų, vyksta asmens socializacija.

Apibendrinant mokslininkų mintis, pastebėta, kad V. Lowenfeld (1987) išskirdamas skirtingus meninius tipus, menkai atsižvelgia į amžiaus tarpsnių savitumus ir pokyčius. H. Read (1998) tipologija neleidžia empiriškai ir formaliai vertinti vaiko piešinio, nors akcentuojami kai kurie svarbūs piešinio ypatumai. Šios tipologijos trūkumas yra tas, kad neatsižvelgiama į vaikų amžiaus tarpsnius, vaiko vystimosi ypatybes, tik į tai, kad galimas perėjimas iš vienos kategorijos į kitą. O juk tarp atskirų amžiaus tarpsnių yra kokybinių skirtumų todėl augimo procese psichologiniai ypatumai keičiasi. Neigti kokybinius amžiaus tarpsnių skirtumus reikėtų, kad kiekvienas vaikas – tai potencialiai suaugęs žmogus.

Panašus ir lietuvių autorių požiūris. A. Gaižutis (1988) išskyrė vaiko piešinio meninius kūrybos pokyčius, kurie atsiranda vaikui augant ir vystantis jo psichikai. Vadinasi, galima teigti, jog vaiko gebėjimai priklauso nuo vaiko amžiaus, mąstymo, vystimosi požymių.

Kaip teigia I. Brochmann (2007), visai kitokios nuostatos laikėsi vokiečių grafikas V. Griocingeris (1996), aprašydamas, kad vaiko piešinių varomoji jėga yra jo brendimas, kurią lemia biologiniai veiksniai. Piešinyje pastebima trykštanti vaiko sveikata, vidinis žavesys, gyvybingumas. Jis teigė, kad vaiko piešiniai neatsiejami nuo psichinės ir fizinės brandos. Po kiek laiko vaikas virs sveiku, tvirtu žmogumi, susirasiančiu vietą gyvenime.

„Piešdamas vaikas realizuoja dideles galimybes, tobulinančias visą jo psichofizinę struktūrą. Piešimas padeda lavinti ne tik regėjimo, bet koordinacinius ir kinestetinius jausmus, formuoja sudėtingesnius vaiko santykius su aplinka. Be to, piešimas lavina vaiko vizualinį suvokimą, moko jį atidžiai stebėti daiktus, gamtą, jos reiškinius, labiau jausti erdvę ir formas, padeda geriau orientuotis aplinkoje.” (Tamulienė, 2002, p.26).

Apibendrinant aptartas vaiko piešimo gebėjimų raidos teorijas išryškėja tai, kad mokslininkai didelį dėmesį kreipia į spontanišką šių gebėjimų kitimą vaikui bręstant. Dauguma anksčiau minėtų autorių pripažįsta, kad vaikams yra įgimtas noras piešti, o kūrybą supranta kaip savaiminės raiškos procesą ir teigia, kad vaiko piešinys vystosi nuosekliai, pereinant iš vienos stadijos į kitą.

Kaip teigia L. Lebedeva (2013), vaizduojamąją kūrybą galima vadinti universalia vizualinio bendravimo priemone. Todėl šia kalba (emocinio rūpesčio ir palaikymo atmosferoje) vyksta dinaminė sąveika tarp dailės terapijos užsiėmimo dalyvių. Tokiu būdu realizuojamas gydantis spontaniškos meninės veiklos potencialias, vyksta pozityvūs intelektinės, emocinės bei individualios žmogaus raidos pokyčiai.

Kaip teigia M. Leliugienė, J. Klemkaitė (2004), dauguma dailės terapijos kryptių daug dėmesio skyrė grupės narių aktyvumui, įsitraukimui į meninės saviraiškos procesą, piešimo metu kylančių pojūčių aptarimui. Dailės terapija – unikali priemonė, galinti padėti žmogui sužinoti ir priimti tiesą apie save.

Anot D. Widlocher (2010), interpretuoti – reiškia aiškinti nesuprantamą ar paslėptą prasmę, ją perteikti paprasčiau. Piešinio interpretacija reikalauja gebėti vaizde jau esamą prasmę perteikti į verbalinį registrą. Interpretuoti piešinį pirmiausia reiškia gebėti jį perskaityti ir perteikti žodžiais. Norint pasiekti šį tikslą reikia atsižvelgti į pavaizduotus daiktus bei jų sąsajas, pastebėti stiliaus ypatumus, pavaizduotoje scenoje paliekančius savitą akcentą ir „intonaciją“.

Kaip teigia D. Widlocher (2010), norint interpretuoti tereikia paprastos nuovokos, kuri mus verčia nesinaudoti žiniomis arba išankstinėmis nuostatomis, apsiriboti tuo, ką akivaizdžiai perteikia piešinys. Stiliaus ypatybių (spalvų, linijų, dėmių, daiktų formų) atranka atskleidžia daugiau nei tai, ką vaikas sąmoningai vaizduoja.

Mokslinis tyrimo aktualumas.

Mokslinės, pažintinės literatūros lietuvių kalba apie terapinį meno poveikį, piešinių interpretacijas kol kas nėra gausu. Kaip analizuoti piešinius, į ką atkreipti dėmesį rašė šie autoriai: A. Gaižutis (1998), N. Bedard (2009), I. Brochmann (2010), D. Widlocher (2010), ir kt.

„Projekcinius testus yra sukūrę žymūs specialistai: K. Appel (1937), W. Wolffas (1946), W. Hulse'as (1951), R. Burnsas (1972), S. Kaufmanas (1972), J. DiLeo (1973), L. Normanas (1964), G. Chromentauskas (1983) ir kiti“ (Lebedeva, 2013, p. 193). Autorės teigimu, žinomi testai skiriasi tik diagnostiniais tikslais bei užduoties konkretumu.

L. Lesnickienė (2007), magistriniame darbe išskyrė autorius, sukūrusius įvairias projekcinių testų technikas, kurios buvo plačiai taikomos, penktajame dešimtmetyje: J. N. Buck H-T-P („Namas – medis – žmogus“) (1948), K. Machover („Nupiešk Žmogų“) (1949).

„Piešinių testų taikymas siekiant išsiaiškinti žmogaus asmenybės ypatybes pagrįstas projekcijos principu, t.y. jo išgyvenimų, vaizdinių, siekių ir pan. išorine raiška. Piešdamas vieną ar kitą objektą, žmogus nenoromis o kartais ir sąmoningai perteikia savo santykį su juo“ (Vengeris, 2007, p. 5).

Kaip teigė M. Leibowitz (1999), H – T - P metodika leidžia kelti prielaidas apie tiriamųjų emocinę būklę. D. P. Ogdon (1997), daugiau akcentuoja asmenybės raidos ypatumus bei vidinę žmogaus struktūrą. Knoff (1990) teigimu, projekciniai piešiniai naudojami vaikų asmeninems savybėms bei funkcionavimui vertinti.

Šie objektai „Namas–medis–žmogus“ pasirenkami neatsitiktinai. Kaip teigia G. D. Oster, P. G. Crone (2004), juos puikiai žino ir gali nupiešti įvairaus amžiaus vaikai (tiek 5 m., tiek 12 m.).

Nors analizuojant šių metodikų taikymą kyla nemažai patikimumo ir valdumo klausimų. Kaip teigia G. Gudaitė (2007), projekcinių piešinių, vertinant asmenybės ypatumus, psichometrinės savybės nėra pakankamos. Vis dėlto, ši metodika plačiai taikoma, pripažįstamos jos projekcinės galimybės. Analizuojant piešinius, sudaromos galimybės įvairioms prielaidoms apie asmens funkcionavimo sferas keisti.

Kaip teigia L. Lebedeva (2013), diagnozuojant dailės terapijos metodus, nėra griežtos standartizacijos, vyrauja empirinis požiūris ir subjektyvumas, priklausomybė nuo psichologo (dailės terapeuto) pasirengimo lygio, intuicijos, asmeninės patirties. Tokiu būdu gauti duomenys yra aprašomojo pobūdžio, juos sunku išmatuoti ir pateikti kaip gražią, statistiškai objektyvių, patikimų rezultatų sistemą. Tačiau ir grynai kiekybinis tyrimas nėra universalus, nes deformuoja objekto matymą, išryškindamas tik tą objekto dalį, kurią įmanoma išmatuoti. Kokybinė vaizduojamosios kūrybos interpretacija padeda išvelgti giliuosius individualaus modelio pagrindus, mažina individualumo apibendrinimo riziką.

Anot R. Riethmiller, L. Handler (1997), T. Joiner, K. Schmidt (1997), D. Tharinger, K. Stark (1990), kai kurie žmogaus piešinio požymiai gali būti interpretuojami dvejopai (liudyti specifines problemas, arba jų nebuvimą), todėl galima suabejoti.

Išnagrinėjus įvairių autorių mintis galima teigti, kad literatūroje yra nurodomos piešinių požymių projekcinės reikšmės, tačiau sunku rasti šių reikšmių vizualinius atitikmenis. Trūksta tikslios vizualaus teksto abėcėlės. Tokią abėcėlę galima gauti tik tuomet, kai dailės išraiškos priemonių prasmės yra standartizuojamos, t.y. priimamas visuotinis sutarimas, kad išraiškos priemonė tam tikroje padėtyje reiškia būtent tą ir tą. Tačiau tam, kad tokią standartizaciją būtų galima atlikti, turi būti viešojo erdvėje laisvai prieinami įvairūs išraiškos priemonių pavyzdžiai, apie kuriuos būtų nuolat kalbama, aiškinama, diskutuojama. Tokių diskusijų metu būtų iškristalizuota tiksli išraiškos priemonių prasmė. Todėl tam, kad tokia diskusija vyktų, yra kuriama piešinių duomenų bazė, kuria galėtų plačiai naudotis įvairių sričių specialistai (specialieji pedagogai, dailės terapeutai, dailės mokytojai ir t.t.).

Magistro darbo autorės teigimu, šiuolaikinių technologijų prieinamumas šiomis dienomis galėtų padėti dailės mokytojams ar terapeutams, besidomintiems piešinių analize. Tačiau informacija šiuo aktuali klausimu nėra gausi. Literatūros šaltiniuose yra nurodomos piešinių požymių projekcinės reikšmės, tačiau sunku rasti šių reikšmių vizualinius atitikmenis, todėl mokantis analizuoti piešinius kyla poreikis tiksliai susieti piešinio požymius su jų reikšmės turiniu. Tobulinama duomenų bazė „Paveikslų terapija“ leistų šį specialistų poreikį patenkinti.

Tyrimo problema apibrėžiama tyrimo klausimais: Kaip parodė mokslinės literatūros analizė ir praktiniai stebėjimai, nėra sisteminio požiūrio, kaip galima analizuoti vaikų piešinius. Visa tai leidžia formuluoti **pagrindinius tyrimo klausimus**: Kaip analizuoti vaikų piešinius? Ką vaiko piešinyje atskleidžia dailės raiškos priemonės bei technikos? Ar galima piešinių analizavimo pavyzdžių rasti elektroninėje laikmenoje? Kokią reikšmę ugdymo procesui turėtų vaikų piešinių analizė virtualioje erdvėje? (mokytojams, auklėtojams, dailės terapeutams).

Tyrimo objektas. Piešinio analizės virtualioje erdvėje galimybės.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti vaikų piešinių analizės virtualioje erdvėje galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti pedagoginę, psichologinę, dailės terapijos literatūrą ir išryškinti autorių nuomonę apie vaikų piešinių interpretaciją.
2. Apžvelgti mokslinėje literatūroje aprašytą vaikų vizualinės raiškos fenomeną.
3. Atskleisti vaikų meninės kūrybos raidos ir turinio specifiškumą.
4. Išanalizuoti surinktus mokinių tapybos darbus ir išryškinti esminius bruožus.
5. Perkelti vaikų piešinius į elektroninę erdvę, pateikti išsamią piešinių analizę.
6. Atlikti dailės terapeutų apklausą apie dailės išraiškos priemonių reikšmes.

Tyrimo dalyviai. Vaikai turintys protinę negalią, asmenys analizuojantys vaikų piešinius.

Tyrimo metodologija ir metodai.

1. Literatūros, nagrinėjančios vaikų vizualinę raišką, analizė.
2. Empirinė mokinių piešinių analizė.
3. Stebėjimo metodu fiksuojamas verbalinės raiškos inspiravimo procesas.
4. Fenomenografijos metodu identifikuojami verbalinės raiškos požymiai.
5. Turinio analizės metodu įvertinami verbalinės raiškos pokyčio rezultatai.
6. Apklausos duomenų matematinės analizės metodais apibrėžiamos tikslesnės dailės išraiškos priemonių reikšmės.

Pagrindinės sąvokos

Dailės terapija – meno terapijos metodas, kai pagrindiniais terapiniais instrumentais naudojamos dailės raiškos priemonės ir ryšys, užsimezgęs tarp kliento ir terapeuto¹.

Dailinė raiška – individualus asmens kūrybos procesas, kuriame naudojamos dailės raiškos priemonės. Dailinės raiškos rezultatas – kūrinys, atspindintis subjektyvų autoriaus santykį su vaizduojamu objektu¹.

Dailės raiškos priemonės – tai kūrybosd procese naudojamos materialios medžiagos: spalvos, teptukai, popierius, kurios padeda materializuoti vidinius pojūčius, vaizdinius, t.y., padaro juos vizualiai matomus kitiems¹.

Meno terapija – sritis, jungianti įvairias meno šakas (muziką, poeziją, šoki). Tai sistemingas, tikslingai organizuotas procesas, kuriame meno terapeutas dalyvaujančius asmenis skatina imtis meninės kūrybos. Užsimezgę tarpusavio santykiai (tarp terapeuta ir dalyvio) skirti stiprinti savęs pažinimą, fizinį ir dvasinį sveikatingumą¹.

Meninis ugdymas – tai kūrybinė, meninė raiška, ugdanti mokinių vaizduotę, emocinį intelektą, skatinant kritinį mąstymą ir požiūrių įvairovę².

Intraversija - tipologinė individo savybė, pasireiškianti padidėjusiu dėmesiu sau, abejingumu aplinkai ir praktinei veiklai³.

Ekstraversija - tipologinė individo savybė, pasireiškianti didesniu dėmesiu aplinkai, poreikiu veikti, bendrauti su žmonėmis⁴.

¹ Vaitkevičienė A. Dailės terapijos metodų taikymas neigaliųjų įdarbinimo situacijoje. Šiauliai, 2008.

² Meninis ugdymas. [Žiūrėta 2013-05-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Meninio%20ugdymo%20pamoka.pdf>>.

³ Intraversija. [Žiūrėta 2013-05-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=intraversija&wid=8737>>.

⁴ Ekstraversija [Žiūrėta 2013-05-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=ekstraversija&wid=5111>>.

1 skyrius . VAIKO PIEŠINIO ANALIZĖS YPATYBĖS

1.1. Vaiko raida ir dailinė saviraiška

1.1.1. Vaikų vizualinės raiškos raidos istorinė apžvalga

Kaip teigia A. Brazauskaitė (2004), suaugusieji žiūri į vaikų pasaulį lyg į paslapties apgaubtą erdvę. Su didele nuostaba, noru suprasti, susidomėję, stebi vaikus. Jų žaidimai, džiaugsmas, nuoskaudos ir piešiniai – tarsi paslaptis suaugusiesiems. Psichologai vaiko piešinyje ieško galimybių įsiskverbti į savitą vaiko pasaulį, o pedagogai aptaria problemas, kaip vadovauti vaiko piešimo procesui ir ieško ugdymo kelių, kurie įtakotų visapusišką vaiko vystimąsi.

Kaip teigia M. Leliugienė, J. Klemkaitė (2004), mėginant suvokti dailės terapijos proceso esmę, pastebėta analogija tarp ankstyvos vaikų kūrybos ir pirmųjų kultūrų meno. Ieškoma pirmųjų, natūralaus vizualinės raiškos poreikio paaiškinimo. Kūrybinėje saviraiškoje užčiuopiama dailės terapijos šerdis – savęs ir aplinkos pažinimas kuriant.

A. Brazauskaitė (2004) pažymi, kad žmonija kuria nuo pat gyvavimo pradžios, o vaikas nuo pirmųjų gyvenimo metų. Šiose meninės saviraiškos ištakose atsiskleidžia pirmas, prigimtinis, natūralus poreikis vizualinei raiškai.

D. Widlocher (2010), D.G. Myers (2000) ir kt. pirmuosius vaiko piešinius vadina keverzėjimu. D. G. Myers (2000), išskiria meninių gebėjimų etapus: atsitiktinės žymės (1–1,5 m.); nekontroliuojamas keverzėjimas (1,5–2 m.); kontroliuojamas keverzėjimas (2–3 m.); įvardijamas keverzėjimas (3–4 m.).

Anot N. Bedard (2009), maždaug 18-24 mėnesių vaikas daugiau eksperimentuoja negu reiškiasi. Vaikui augant piešimas panašėja į žaidimą. Linijos tampa kryptingos, įgauna formą. Vėliau pieštukas tampa tarpininku, padėsiančiu laisvai reikštis, perduoti įvairius simbolius. Nuo 2 iki 4 metų vaikas trokšta išbandyti įvairias priemones: flomasterius, gvašą, kreideles, pieštukus. Pradedama eksperimentuoti. Kaip teigia I. Brochmann (2007), vaikas sulaukęs 5-6 metų pradeda piešti tai, ką matė aplink, ar įsivaizdavo vidiniame pasaulyje. Šios stadijos piešiniai darosi suprantamesni suaugusiesiems.

Kaip teigia D. Widlocher (2010), nuo 4 iki 12 m. vaiko piešinys vystosi pagal nekintančius dėsnius. Naudojamos turimos grafinės schemas išorinei tikrovei išreikšti. T.y., piešdamas namą vaikas vaizduos ne tik išorę, bet ir vidų. Šiam stiliui būdingas vaizdavimo schemiškumas, kai objektai vaizduojami taip kaip gali būti atpažinti.

Kaip teigia J. Paulionytė (2000), spontaniškas vaikų kūrybingumas paauglystėje nuslūgsta. 9-10 m. amžiaus tarpsnio vaikai nebenori užsiimti kūrybine veikla. Jie tampa labai savikritiški, mažėja dailės mokymosi motyvacija, dingsta spontaniškas kūrybingumas, pakinta mąstymas. Šio

amžiaus tarpsnio vaikai piešia tai, ką mato. Todėl mokiniai, susidūrę su sunkumais, netenka noro mokytis ir pasitikėjimo savo jėgomis. Negatyvia linkme pakinta jų dailės mokymosi motyvacija.

1.1.2. Vizualios komunikacijos ypatybės vaikų piešiniuose

J. Kmieliauskas (1992) teigė, kad piešinys – tai vienas iš dailės raiškos būdų, kuris vaikams yra lyg pasakojimas, padedantis perteikti kūrybines mintis. Piešinyje vaikas panaudoja visą savo patirtį, žinias, o pasaulį piešia toki, kokį įsivaizduoja.

Kaip teigia L. Lebedeva (2013), piešdamas vaikas tarsi iš naujo formuoja objektą ar mintį, grafiškai vaizduodamas savo žinias, tyrinėdamas dėsningumus, susijusius su daiktų ir žmonių pasauliu. Aplinką vaikas suvokia greičiau nei sukaupia žodžių ir asociacijų atsargą. Piešiant galima nepaisyti žodžių trūkumo, todėl galima daug lengviau išreikšti tai, kas išgyvenama.

N. Bedard (2009), knygoje aptaria vaiko reakcijas į savo piešinį, vaikų elgesį, nes kiekvienas vaikas piešia skirtingai: vienas renkasi labai ryškių spalvų pieštukus, kitas nori piešti guašu, trečias pradėdamas piešti daugiau dėmesio skiria lapo dydžio pasirinkimui.

M. Leliugienės, J. Klemkaitės (2004) nuomone, piešimo metu vaikas gali išreikšti save, savo jausmus, emocijas. Įvairiomis meno priemonėmis sukurti vaizdiniai atspindi sąmoninius procesus, tarp jų ir baimes bei vidinius konfliktus.

A. Vengeris (2007) teigia, kad vaiko piešinys yra jo psichikos raktas, padedantis suvokti jo džiaugsmus ir rūpesčius, santykius su supančia aplinka ir žmonėmis.

Anot R. Stankevičienės (2006), vaikas yra savitas savo piešimo būdu: jis paryškina tai, kas svarbiausia, ir sumažina, išmeta ar vaizduoja apibendrintai tai, kas jam neturi reikšmės. Piešimu vaikas išreiškia savo vidinį turinį.

Kaip teigia V. Grablevska (2006), kuo detaliau vaikas piešia ir kuo daugiau savo darbuose vaizduoja elementų, tuo geriau jis supranta ir priima tą, kas jį supa. Kuo daugiau vaikas žino apie jo aplinką, juo geriau sugeba atskirti joje veikiančius faktorius, tuo didesnis jo intelektualinis išsivystymas. Jeigu vaiko darbuose vyrauja pasikartojantis simbolis, be jokių pasikeitimų, ir po tuo simboliu slepiami kiti daiktai, tai gali rodyti situacijų vengimo tendenciją ir polinkį slėptis po visuomenės stereotipais. Jautrus vaikas, kuris į jam svarbius įvykius reaguoja labai emocionaliai, savo jautrumus ir išgyvenimus išreiškia kūrybos darbuose, pvz. piešiniuose išdidins daiktus, kurie jam yra emociškai svarbūs. Vaikai džiaugiasi savo pergalėmis, jos skatina kurti, ieškoti naujų išraiškos formų, temų. Gerai įvertintas, pripažintas darbas – didžiausias kūrybinių galių stimulus.

Vaikų piešinių tematiką lemia dienos atsitiktinumai, patirti įspūdžiai, matyti animaciniai filmai. Piešiniuose dažniausiai naudojami objektai yra namas, medis, žmogus, kurie buvo atrinkti projekciniam testui H-T-P sukurti.

1.2. Projekciniai testai vaiko piešinių analizei nagrinėti

Kaip teigia A. Perminas, A. Goštautas, A. Endriulaitienė (2004), projekciniai testai yra grindžiami psichoanalitine logika. Tiriamajam pateikiama medžiaga, kurią galima įvairiai interpretuoti. Manoma, kad interpretuojant nevienareikšmiškų struktūrų stimulus (rašalo dėmes, piešinius, paveikslus), į testo medžiagą perkeliamos pasąmoningai svarbios temos: fantazijos, norai, slopinimai, nerimas ir t.t. Jų atsakymai yra koduojami pagal standartines vertinimo sistemas.

Autorių nuomone, šių testų privalumas yra tas, kad žmogus nežino, kas yra tiriama, nežino „pageidaujamo“ atsakymo. Todėl nesukeliamos gynybinės reakcijos, žmogus nėra linkęs meluoti. Be to, tai gali padėti atskleisti pasąmonės tendencijas, kurios lieka uždaros klausimyno atveju.

Remiantis A. Perminu, A. Goštautu, A. Endriulaitiene (2004), populiariausias projekcinis testas, naudojamas asmenybės diagnostikai yra Roršacho (Rorschach) testas, sudarytas apie 1920 m. Jį vartojant atsiskleidžia pagrindinės bei kintančios asmenybės savybės, nukrypimai nuo normos. Testą sudaro 10 standartinių kortelių su rašalo dėmėmis. Dėmės yra išgaunamos užtėškus rašalo ant lapo ir sulenkus jį pusiau. Pusė dėmių yra juodai pilkos, kita pusė – spalvotos. „Rašalo dėmės, jo nuomone, žadina pojūčius ir paliečia atminties vaizdus, tiriamasis susieja suvoktus stimulus su atminties vaizdais asociaciniais ryšiais ir reaguoja į juos jam vienam būdingu būdu. Taip iš reagavimo galima spręsti apie tiriamojo asmenybės dėsningumus, darant prielaidą, kad ir realiame gyvenime jis reaguoja taip pat kaip į rašalo dėmes“.

Kaip teigia A. Perminas, A. Goštautas, A. Endriulaitienė (2004), kitas ne mažiau populiarus projekcinis testas H. Marėjaus (Henry Alexander Murray), sukurtas 1935 m. Testą sudaro 20 paveikslų serija, prie kurių pridėtas vienas tuščias lapas. Aiškindamas paveikslą, tiriamasis atskleidžia ankstesnius savo išgyvenimus, slypinčius pasąmonės klotuose.

Autoriai įvardina ir kitus, ne mažiau reikšmingus projekcinius testus – „Namo, medžio, žmogaus“, šeimos piešinio, Vergeto piešinių testą, „Paveikslo piešimo testą“ ir kt.

Kaip teigia L. Lebedeva (2013), grafiniams projekciniams testams skirtų teminių užduočių skaičius yra ribotas. Klasikiniais dažniausiai laikomi piešiniai „Žmogus“ (F. Goodenough, D. Harris), „Medis“ (C. Koch), „Namas, medis, žmogus“ (J. Buck), „Šeima“ (W. Wolffm W. Hulse, R. Burns, S. Kaufman) ir kai kurie kiti.

Autorės teigimu, kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo pasirengimo, geba vizualiai projektuoti savo vidinę būseną. O kai dalyviai savo emociją patirtį atskleidžia per vaizduojamąją kūrybą, tampa pajėgūs apibūdinti ją ir žodžiais. Todėl galima teigti, kad vaizduojamoji kūryba atspindi individualias psichines autoriaus savybes, pasaulėjautą, charakterį, savivertę.

A. Vaitkevičienė (2006) taikydama H-T-P testą, tyrinėjo vidutiniškai sutrikusio intelekto jaunuolių „aš“ veiksmingumo lavinimą skatinant dailinę raišką.

A. Vengeris (2007) teigia, kad remiantis tik piešinių testais nerekomenduojama daryti galutinių išvadų apie subjekto psichologines ypatybes. Šie testai suteikia pagrindo argumentuotoms prielaidoms, bet ne neginčijamiems sprendimams.

Kaip teigia G. D. Oster, G. Crone (2004), namas visada siejamas su kliento šeima, patirta tarpasmenine dinamika. Namas – tai ta vieta, kurioje ieškoma meilės, saugumo. Autorių nuomone, vaikas piešdamas namą, išreiškia savo santykį su šeima, broliais, seserimis. Medžio piešinys susijęs su autoriaus vaidmeniu gyvenime, jo sugebėjimu priimti dovanas iš aplinkinių. Manoma, kad medžio piešinys suteikia turtingą išpūdį apie autoriaus gyvenimo turinį, atveria jo praeities situacijas, atspindi asmenybės ypatybes. Piešinys susijęs su autoriaus ilgalaikiu, išsąmonintu „Aš“ jausmu, savęs vertinimu. Medis taip pat projektuoja neigiamus autoriaus jausmus apie save. Žmogaus piešinys atskleidžia sąmoningus, jausmus susijusius su autoriaus kūnu ir vaizdiniu „Aš“. Manoma, kad žmogaus piešinys stimuliuoja emocijas, susijusias su tarpasmeniniais santykiais, idealioju „Aš“. Žmogaus piešinys laikomas vienas sudėtingiausių elementų H-T-P struktūroje.

Kaip teigia L. Lebedeva (2011), ženklas, pasirodęs popieriuje, pasakoja apie jį sukūrusį žmogų. Linijų pobūdis, siužeto pasirinkimas, objektų detalės, dydis ir išdėstymas – visa tai liudija apie kūrėjo jausmus, išgyvenimus, asmenines savybes. Taikant H-T-P metodą galima rasti esmines ir papildomas „Namo, medžio, žmogaus“ piešinių detales bei įvardyti jų ypatybes.

Magistro darbo autorės teigimu, sunku įvertinti projekcinį požymį, kai objekto forma nepateikta, kaip vienos ar kitos reikšmės pavyzdys. Literatūroje yra mažai informacijos, kuri padėtų atskleisti daugumą požymių: kaip atrodo didelis medis ir mažas medis; kuris medis yra labai didelis, kuris didelis, kuris vidutinio dydžio popieriaus lape; kaip atrodo medis, kurio forma primena rakto skylutę; kaip atrodo deformuota žmogaus figūra; kaip atrodo sužalotas medis; kaip atrodo apgriuvusio namo piešinys; ar namas su išdužusiais langais jau yra apgriuvęs ir dauguma kitų. Mes niekur negalime aptikti šių reikšmių pavyzdžių, nors jos yra labai svarbios.

1.3. Projekciniai testai „Namas – medis – žmogus“

1.3.1. Žmogaus piešinys

Kaip teigia A. Vengeris (2007), žmogaus piešinys – tai vienas dažniausiai taikomų diagnostinių metodų. Jį galima atlikti nuo 3 metų amžiaus. Kaip asmenybinis testas ši metodika yra sėkmingai interpretuojama pradedant nuo vyresniojo ikimokyklinio amžiaus vaikų ir toliau nenustatant amžiaus ribų. Tokiam požiūriui pritaria ir N. Bedard (2009), teigdama, kad nupieštas žmogus, kaip ir visi kiti, tobulėja su vaiko amžiumi. Tai, kaip piešiamas žmogus, dažniausiai atspindi patį vaiką arba jį supančius asmenis. Žmogų vaizduojančiame piešinyje yra daug detalių, pavyzdžiui, veido bruožai, rankų, pėdų padėtis. Kartais vaikai nupiešia žmones paprastomis linijomis, tarsi sudėtus iš degtukų. Toks piešinys mums rodo, kad vaikas save laiko nelabai svarbiu, jis trokšta atkreipti mūsų dėmesį į kitas piešinio detales.

A. Vengeris (2007) teigia, kad piešinių testai padeda išsiaiškinti žmogaus asmenybės ypatybes pagrįstas projekcijos principu, t.y. jo išgyvenimų, vaizdinių, siekių, istorine raiška. Piešdamas vieną ar kitą objektą, žmogus perteikia savo santykį su juo. Išsamiau susipažinti su požymio diagnostinėmis reikšmėmis galima žemiau pateiktoje 1 lentelėje.

Anot A. Vengerio (2007), vertinant pastovias asmenybės savybes, ypač tas, kurios apibūdina bendravimą, didesnę reikšmę turi ne formalieji žmogaus piešinio, o turinio požymiai, t.y. atskirų žmogaus kūno dalių (žr. 1 lentelę, 2 lentelę) ir veido vaizdavimo būdas (žr. 3 lentelę). Taip pat atsižvelgiama į bendrą piešinio sukurtą įspūdį, pavaizduoto personažo pozą ir veido išraišką.

1 lentelė

Žmogaus figūros reikšmė piešinyje pagal A. Vengerį (2007)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
Žmogus	Sodriai užbrūkšniuotas (užjuodintas) žmogaus siluetas	Didelės emocinės įtampos, stipraus nerimo požymis.
	Figūros kampuotumas	Intraversijos požymis.
	Žmogus nupieštas iš nugaros	Siekis priešintis kitų žmonių reikalavimams. Dažnai būdinga paauglystės laikotarpiu.
	Žmogus nupieštas iš profilio	Negatyvizmas.
	Ištįsusi žmogaus figūra	Būdinga intravertiškam asmenybės tipui, esant šizoidinei akcentuacijai, esant psichastenei akcentuacijai.

* Šaltinis: pagal A. Vengerį (2007). Sudaryta autorės

Anot A. Vengerio (2007), galva - svarbiausia, reikšmingiausia detalė. Atsižvelgiant į tai, vertinamas vaiko intelekto lygis, polinkis į svajones, fantazijas ir pan. (žr. 2 lentelę).

Žmogaus galvos reikšmė piešinyje pagal A. Vengerį (2007)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Galva</i>	Padidinta galva	Žymi tai, kad vaikui jo vertybių sistemoje ypač svarbią vietą užima protinė veikla.
	Labai didelė galva	Aukštas intelekto vertinimas, vertybių sist.
	Labai maža galva	Žemas intelektas, palyginus su fizine jėga.

* Šaltinis: pagal A. Vengerį (2007). Sudaryta autorės

Veido bruožų reikšmė piešinyje pagal A. Vengerį (2007)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Veidas (akys)</i>	Akių užbrūkšniavimas (užjuodinimas)	Būdingas žmonėms, kenčiantiems nuo įkryrių baimių (fobijų), atsiranda padidėjus nerimui.
	Akys nepiešiamos	Kai piešinyje nėra tokių veido bruožų kaip akys, tai laikoma autizmo požymiu (žmogus užsisklendžia savyje, vengia bendravimo). Gali būti negatyvizmo arba asocialumo požymis (blogas socialinių normų įvaldymas).
	Akių vaizdavimas labai dideliais, sodriai užjuodintais vyzdžiais; akių paslėpimas po juodais akiniais; paryškintos didelės tuščios akys (be rainelės ir vyzdžių).	Fobijų požymiai.
	Didelė užjuodinta akių rainelė	Baimės.
	Vyzdžių išsiplėtimas, padidėjusios arba pajuodusios akys.	Būdinga baimės afektui
	Veido bruožų nebuvimas, ryškių proporcijų pažeidimas, agresyvumas	Leidžia kalbėti apie asocialumą arba nepakankamą socializaciją.
	Plaukai užkritę ant akių	Bendravimo vengimas.
	<i>(Burna)</i>	Burna nepiešiama
Dantų rodymas (besišypsant, išsišiepus)		Polinkis į verbalinę agresiją požymis. Pasireiškia tuo, kad žmogus dažnai barasi, šaukia, keikiasi, pernelyg dažnai mėgsta sakyti pastabas aplinkiniams.
<i>(Ausys)</i>	Ausų paryškinimas	Būdingas žmonėms, kurie nuogąstauja, kad yra menkai vertinami. Tiems kurie skiria labai daug reikšmės tam, kas apie juos kalbama.

* Šaltinis: pagal A. Vengerį (2007). Sudaryta autorės

Kaip teigia A. Vengeris (2007), veidas – reikšmingiausia kūno dalis bendraujant. Vaikai su neigiama patirtimi dažnai užbrūkšniuoja veidą, bet ne spalvina. Taip išreiškiami jų konfliktiški santykiai. Kai kurių dalių, ar visos figūros, brūkšniavimo, štrichavimo akcentavimas – neramių vaikų bruožas. Gali būti užbrūkšniuotas veidas, apatinė kūno dalis. Tai žymi emocinius pažeidimus.

N. Bedard (2009) teigimu, dideles apvalias akis piešiantis vaikas yra smalsus ir jo domėjimasis gali būti itin didelis. Didelės akys taip pat gali atspindėti išgastį, baimę. Vaikas tarsi priblokštas, sustingęs dėl to, ką mato. Priešingai, kai piešinyje vaizduojamos labai mažos akys, vaikas nenori nieko žinoti arba suvokia, kad nuo jo kažkas slepiama.

N. Bedard (2009) burnos nebuvimą aiškina paprasčiau. Ji teigia, kad kai trūksta burnos, vaikas nesako nė žodžio, linkęs tylėti. Autorės teigimu, atvira arba spalva paryškinta burna rodo, kad vaikas galbūt neieško žodžio kišenėje.

Kaip teigia N. Bedard (2009), dažniausiai vaikų piešiniuose ausys nematomos: jų nėra, nes vaikas nupiešia plaukus, paslepiančius ausis. Tačiau jei ausys matomos, vaikas praneša, kad pro jo ausis nepraslysta nė menkiausias garsas, o klausia labai jautri.

Kaip teigia N. Bedard (2009), rankos – siejamos su dalyvavimu tam tikroje veikloje, ko nors atlikimu. Rankų praleidimas piešinyje (jei vaikui daugiau nei 6 m.) gali būti traktuojamas kaip tingėjimas, pasyvumas, intelektinės raidos sulėtėjimas. 10 m. vaiko žmogaus piešinys be rankų rodo raidos ar emocinius nukrypimus. Padidintos, išskleistos rankos (jei vaikui daugiau nei 6 m.) – polinkis į agresiją. Visiškai skiriasi V. Oaklander (2007), požiūris. Autorė teigia, kad vaikas gali nepiešti rankų dėl daugumos priežasčių, ir tik jis pats žino dėl ko taip pasielgė.

Anot N. Bedard (2009), rankų padėtis taip pat svarbi - jei jos nukreiptos į viršų, vaikas nori būti išgirstas. Rankų pakėlimas reiškia laukimą, troškimą gauti skubų atsakymą (nupieštas žmogus tarsi maldauja). Posakis „nuleisti rankas“ tinka piešiniui, kuriame vaikas nupiešė žmogaus rankas išilgai kūno. Tai tarpsnis, kai vaikas nesiekia užmegzti socialinio ryšio. Horizontaliai, pečių aukštyje nupieštos atviros rankos rodo bendravimo poreikį. Vaikas pasiruošęs imti viską, ką norime jam duoti. Jei nupieštas žmogus neturi rankų, vadinasi, vaikas nesugeba valdyti situacijos. Galbūt todėl, kad jam neduodama galimybės. Rankų padėties vaizdavimas pagal A. Vengerį (2007), pateikiamas 4 lentelėje.

Aktualu atkreipti dėmesį ir į pėdų vaizdavimą. Anot N. Bedard (2009), jei vaikas nupiešė žmogų be pėdų, galbūt jis ieško pastovumo. Galima analizuoti remiantis posakiu „žemė slysta iš po kojų“. Tarsi vaikas neturėtų galimybės pats judėti, jis labai priklausomas nuo aplinkos (žr. 4 lentelę).

Rankų ir pėdų padėtis piešinyje pagal A. Vengerį (2007)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Rankos</i>	Prie kūno prispaustos rankos	Intraversijos požymis.
	Labai mažos rankų plaštakos	Bendravimo sutrikimo požymis.
	Rankų plaštakos labai didelės	Didžiulis bendravimo poreikis, kuris dar nėra patenkintas.
	Rankų plaštakos normalaus dydžio, detalai nupieštos	Gero bendravimo požymis.
	Nėra plaštakų, arba jos labai mažos	Polinkis įvairiems tačiau formaliems tarpusavio santykiams. Gali būti bendravimo sutrikimas. Bendravimo problemos gali būti tiesiogiai susijusios su vaikystės išgyvenimais – galbūt vaikas buvo auklėjamas ne tėvų.
	Rankos į šalis	Ekstravertiška poza.
	Rankos paslėptos už nugaros, rankos kišenėse, sukryžiuotos ant krūtinės.	Atsisakymo bendrauti požymis. Gali atsirasti dėl paaugliui būdingo negatyvumo.
	Padidintos, labai aiškiai nupieštos rankų plaštakos	Rodo, kad yra didelis, bet nepakankamai patenkintas poreikis bendrauti.
	Lazda, vėzdas, įrankiai (peilis, kirvis, pjūklas). personažo rankose	Agresyvumo požymis
	Pakelta ranka dideliu delnu	Agresyvumo požymis
	Kumštis	Agresyvumo, dažnai būnančio atsaku nesėkmingai klostantis santykiams su bendraamžiais požymis.
	Ginklo vaizdavimas rankose	Išraiškingas agresyvumo požymis, ypač būdingas ikimokykliniam amžiui,
<i>Pečiai</i>	Kvadratiniai pečiai	Vyriškų vertybių svarba.
	Pečių disimetrija	Didžiulis psichologinis diskomfortas.
<i>Pėdos</i>	Pėdų nebuvimas, mažos pėdos	Žmonių, kurie blogai orientuojasi buityje, išraiškos detalė
	Padidintos pėdos	Požymis, rodantis atramos poreikį, netikrumo dėl savo padėties pasaulyje pojūtį. Tai gali būti susiję su žemu socializacijos lygiu, menku orientavimusi įvairiose socialinėse situacijose.

* Šaltinis: pagal A. Vengerį (2007). Sudaryta autorės.

A. Vengeris (2007) pastebėjo, kad ankstyvajam paauglystės amžiui būdingi piešiniai, kuriuose nėra požymių, nusakančių personažo lytį. Jie reiškia, kad nėra susiformavusi lyties identifikacija, įprasta šio amžiaus vaikams. Dažniausiai tokiais atvejais trūksta ir domėjimosi seksualine sritimi, kas būdinga vyresniam paauglystės ir jaunystės amžiui. Nenustatytos lyties personažo piešimas – tipiškas nesusiformavusios lyties identifikacijos požymis. Dėl savitarpio santykių su motina sutrikimo (per didelę globa, per stiprus spaudimas) atsiranda ryški apskritai moterų baimė. Be to, paauglystės amžiuje tarpusavio santykių su priešinga lytimi problema itin svarbi. Tikėtina, kad būtent šių santykių reikšmingumas kartu su ypatingai negatyviais lūkesčiais tapo viena iš priežasčių, nulėmusių negerą vaiko psichinę būseną.

Kaip teigia A. Vengeris (2007), kai kurie požymiai, piešinyje liudija seksualinės srities sureikšminimą. Tai tipiškas paaugliams būdingas lyties požymių pabrėžimas, emocinio krūvio rodikliai, ekstravagantiški drabužiai. Seksualinės srities požymiai pateikiami pagal A. Vengerį (5 lentelėje).

5 lentelė

Seksualinės srities vaizdavimas piešinyje pagal A. Vengerį (2007)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Seksualinė sritis</i>	Kruopščiai nupieštos lūpos.	Reiškia socialiai priimtina seksualinį simbolį.
	Pabrėžtas figūros (moters) kontūras.	Reiškia padidėjusią savikontrolę, siekį nuslėpti nuo aplinkinių savo problemas, išgyvenimus.
	Rankos, pridengiančios genitalijų sritį.	Siekis kontroliuoti savo seksualinius impulsus požymis.
	Permatomų rūbų efektas.	Ypatingas suaugusio žmogaus seksualinės srities sureikšminimas signalizuoja santykių su priešinga lytimi nesėkmę.
	Didelės emocinės išraiškos piešiant krūtinę, šlaunis, genitalijų sritį.	Vienas iš dažniausiai pasitaikančių rimtos nesėkmės seksualinėje srityje požymių.
	Vaizduojama moteriška vyro krūtinė.	Nesusiformavusi lyties identifikacija.
	Nenupiešta apatinė žmogaus kūno dalis arba kai nupieštas tik veidas.	Temos, susijusios su seksualine sritimi, vengimas išreikštas piešiniuose.

* Šaltinis: pagal A. Vengerį (2007). Sudaryta autorės.

Kaip teigia A. Vengeris (2007), priimtų vaizdavimo būdų iškraipymas – dažnai reiškia asocialumo požymį. Rūkantis žmogus piešinyje – antisocialių tendencijų išraiška. Kadangi yra gerai žinomas neigiamas visuomenės požiūris į rūkymą. Esant antisocialinėms tendencijoms dažnai vaizduojami girtuokliai, narkomanai, nusikaltėliai. Policininko ar kito valdžios atstovo pažymėjimas – antisocialinių tendencijų požymis.

A. Vengeris (2007), pastebėjo, kad klouną, juokdarį ir kitus panašius personažus vaizduoja vaikai, kurie atitinkamą vaidmenį atlieka klasėje. Tai negatyviai save pateikiantys vaikai, kurie norėdami sulaukti jiems būtino dėmesio pasirenka savitas priemones – laužo taisykles.

1.3.2. Namų vaizdavimas vaiko piešinyje

Anot N. Bedard (2009), vaikas dažnai piešia namą. Tai atspindi socialinį jausmą, suteikia informacijos, ar vaikas yra atviras, ar užduras su artimiausiais žmonėmis, rodo, kokio pobūdžio bei formos ryšys užmegztas su aplinka. Yra keletas dalykų, kuriuos reikėtų plačiau išnagrinėti žiūrint į nupieštą namą. Svarbu atkreipti dėmesį į padėtį erdvėje, pasirinktos priemonės spaudimą, spalvų įvairovę. Kuo namas svetingesnis, kuo gyvybingesnis spalvomis, tuo stipriau vaikas jaučia savo vertę, pasitiki savimi. Galima teigti, kad jo šeimyninė aplinka gera. Lentelėje pateikiami pagrindiniai požymiai, atsispindintys vaiko piešinyje (žr. 6 lentelę).

Namo sudėtinės dalys piešinyje pagal N. Bedard (2009)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Namo dydis</i>	Didelis namas	Piešiantis vaikas išgyvena labiau emocinį, o ne protinį tarpinį.
	Mažas namas	Atspindi į save susitelkusio, užduodančio sau klausimus, vaiko būseną.
<i>Durys</i>	Mažos durys	Vaikas į savo pasaulį išleidžia ne visus (ar tai būtų draugai, ar tėvai). Tokiam vaikui nepatinka, kai jo per daug klausinėjama, ar jis per daug prižiūrimas. Durys nėra atviros visiems norintiems.
	Didžiulės durys	Rodo svetingumą visiems arba beveik visiems. Tokiam vaikui gyvenimas – nuolatinė šventė.
<i>Rankena</i>	Rankena durų viduryje	Nepriklausomybės, savarankiškumo siekiantis vaikas, mėgstantis išsiskirti iš kitų. Toks vaikas gali būti truputį kietakaktis, elgtis taip, kaip patogu jam.
	Rankena yra kairiau	Vaiko mintys susijusios su praeitimi. Geriau būtų su juo kalbėti apie teigiamus ir palankius praeities įvykius, kad būtų sustiprintas jo tikėjimas ateitimi. Toks vaikas nemėgsta pernelyg staigių pasikeitimų, reikia duoti laiko jam susitaikyti su viena ar kita mintimi. Jam labiau patinka mažesnių už jį vaikų draugija. Savo elgesiu jis nerodo poreikio užaugti, kartais lieka panašus į kūdikį.
	Rankena yra dešinėje pusėje	Vaikas ieško pokyčių, jam labai patinka kai su juo kalbama apie tai, kas laukia, apie būsimas pramogas. Toks vaikas jaučia poreikį nuolat būti skatinamas ir motyvuojamas, kadangi jam norisi paspartinti įvykius. Tokiam vaikui sunku įsijausti į „čia ir dabar“.

* Šaltinis: pagal N. Bedard (2009). Sudaryta autorės

Apibendrinant N. Bedard (2009) išskirtus požymius galima teigti, kad namo sudėtinės dalys atskleidžia vaiko poelgius, emocinius ypatumus, santykius su artimaisiais bei aplinkiniais, požiūrį į ateities planus.

Kaminas taip pat svarbi piešinio detalė, atskleidžianti vaiko santykius su šeimos nariais. Kaip teigia J.A. Benoit, G. Pettinati (2012), kaminas su rūkstančiais dūmais rodo, kad namo viduje „verda“ gyvenimas. Kaminas be dūmų liudija apie spontaniškumo nebuvimą šeimoje, jausmų slopinimą. Gausūs dūmai atskleidžia šeimoje vyraujančią vidinę įtampą. Kaminas dažniausiai piešiamas vertikaliai. Jei pasitaiko taip, kad piešinyje jis įstrižas, tai gali būti susiję su nesubrendimo ir nesaugumo požymiu. Plačiau dūmų reikšmė piešinyje aiškinama pagal N. Bedard (2009), 7 lentelėje.

Dūmų reikšmė piešinyje pagal N. Bedard (2009)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Dūmai</i>	Linija nupiešti arba gausūs dūmai	Rodo, kaip vaikas reaguoja į šeimos išgyvenamus jausmus.
	Lengvas, į siūlelį panašus brūkšnyš	Leidžia nuspėti: arba ugnis gęsta, arba ji ką tik užkurta. Tam reikia kitų ženklų, kad būtų galima priėti prie vienos ar kitos išvados.
	Lengvas dūmas	Namų židinyje nauja ugnis, naujas įvykis.
	Trumpa dūmų linija nyksta,	Blėstanti ugnis gali užgesti. Gali būti, kad šeima išgyveno jausminės energijos suintensyvėjimą, bet dabar vėjas nebe toks palankus.
	Dūmai rūksta su pertrūkiais	Nupiešti tokie dūmai yra mažų rūpesčių ženklas, kai kurie šeimos nesutarimai, sunkumai kelia liūdesį. Pageidautina padėti vaikui atsikratyti kaltės, kurią jis gali jausti.
	Kuo ugnis gyvybingesnė ir karštesnė, tuo intensyvesni dūmai.	Gali tykoti agresija.
	Į didelį juodą debesį labai panašūs dūmai	Pranašauja audrą šeimoje;. Reikėtų nustatyti, ar tai tik sunkus laikotarpis, kurį reikia ištvirti, ar trunka jau seniai ir neatrodo, kad tuoj baigsis.

* Šaltinis: pagal N. Bedard (2009). Sudaryta autorės.

Anot N. Bedard (2009), kad namas būtų šviesus, turi būti nupiešta pakankamai langų. Kuo langų daugiau, tuo smalsiau vaikas domisi, kas vyksta aplink jį. Jam patinka žvilgtelėti, kas yra aplinkui. Langų reikšmė piešinyje pateikiama 8 lentelėje.

Langų reikšmė piešinyje pagal N. Bedard (2009)*

Pagrindinės kategorijos	Pagrindinių kategorijų sudėtinės dalys	Interpretacija
<i>Langai</i>	Maži langai	Rodo, kad su vaiku reikia elgtis santūriai ir atsargiai. Neužduokite per daug klausimų, nesielkite taip, tarsi sektumėte jo judesius. Intravertas yra pratęs piešti mažai langų ir taip jums liepia palikti jį ramybėje.
	Platūs langai	Rodo, kad vaikas labai domisi gyvenimu, bet jie gali atspindėti ir tai, kad vaikui nepavyksta būti patenkintam: jis visada trokšta daugiau ir geriau, nes jaučia poreikį žvilgsniu aprėpti platesnius horizontus. Toks vaikas yra ambicingas ir reiklus, tai nėra savaime neigiamas dalykas, bet jis privalo pripažinti savo ribas.

* Šaltinis: pagal N. Bedard (2009). Sudaryta autorės

Apibendrinant galima teigti, kad langų požymis piešinyje gali atskleisti vaiko emocinius ypatumus arba intelekto problemas, šeimos vertybių svarbą ir pan. Maži langai – atskleidžia nepasitikėjimą kitais žmonėmis, ryšių ribotumą.

1.4. Emociniai ypatumai vaiko piešiniuose

„Žmogaus emocijas problemas ir bendrą psichologinę būseną pirmiausia parodo formalieji piešinio duomenys. Prie jų priskirtini ypatumai, visiškai nepriklausantys nuo vaizduojamo turinio. Tai pieštuko spaudimo jėga, linijos savitumas, piešinių dydis, jų išdėstymas lape, piešinio detalizavimo ir kruopštumo lygis, brūkšniavimas ir pan.“ (A. Vengeris, 2007, p. 27).

Piešinyje reikėtų atkreipti dėmesį ir į demonstratyvumo išraišką. Anot A. Vengerio (2007), tai gali būti vienodų detalių gausa – įkyrus to paties drabužių rašto kartojimas, stiprus pieštuko spaudimas, ypatingas piešinio atlikimo kruopštumas. Demonstratyvumas – tai padidėjęs dėmesio sau poreikis, siekis visada būti dėmesio centre. Demonstratyvumo požymiai – detalieji nupiešti (raštuoti) drabužiai, šukuosena, puošmenos, įvairūs užrašai ant marškinėlių, suknelės apdaila.

Kaip teigia A. Vengeris (2007), aktualu atkreipti dėmesį ir į pieštuko spaudimo jėgą. Per stiprus pieštuko spaudimas rodo padidėjusį psichomotorinį tonusą, emocinę įtampą. Ši būseną atsiranda prireikus prisitaikyti prie netikėtų pasikeitimų arba kaip rezultatas ilgalaikio buvimo nemalonioje situacijoje, kurios nepavyksta pakeisti. Jai būdingas bendras susijaudinimas, pojūtis, kad būtina kažką daryti, tačiau neaišku ką konkrečiai. Per stiprus pieštuko spaudimas dažnai pasitaiko esant sunkiam perėjimui nuo vienos veiklos, prie kitos, polinkiui užstrigti ties kokiais nors išgyvenimais ar veiksmis.

Remiantis A. Vengeriu (2007), galima teigti, kad per stiprus pieštuko spaudimas gali rodyti daug skirtingų psichologinių ypatybių. Neretai taip piešiama esant hiperaktyvumui, hipertimniam asmenybės tipui, hipomaniakinei būsenai. Per stiprus spaudimas gali pranešti apie konfliktškumą, agresyvumą, kartais, ūmią stresinę reakciją. Bet kuriuo atveju, piešinyje bus ir kitų požymių, rodančių atitinkamas ypatybes.

Psichomotorinio tonuso mažėjimas, autoriaus teigimu, atsispindintis piešinyje silpnu pieštuko spaudimu, arba į siūlą panašia vos matoma linija, pasitaiko sumažėjus aktyvumo lygiui, esant astetinei būsenai. Silpnas pieštuko spaudimas dažnai rodo nuotaikos pablogėjimą, subjektyvesnę būseną, depresiją.

Autoriaus nuomone, spaudimo jėgos svyravimas (piešinio viršutinė dalis nupiešta smarkiai spaudžiant pieštuką, o apatinė – silpnai spaudžiant pieštuką) yra padidėjusio emocinio labilumo požymis (polinkis į dažną nuotaikų svyravimą).

Magistro darbo autorės teigimu, reikėtų atsargiai interpretuoti pieštuko spaudimo jėgos svyravimus. Tam gali turėti įtakos ne tik padidėjusi emocinė būseną, psichologinės ypatybės, tačiau ir fizinė negalia ar kiti sutrikimai.

1.5. Dailės raiškos ir harmonizavimo priemonės

„Kiekvieno dailininko kūrinio pagrindu laikomas jo sukomponavimas, be kurio jis negali gyvuoti: netampa meno kūrinium. Komponavimas – tai įvairių elementų išdėstymas plokštumoje arba erdvėje atitinkama meniška tvarka“ (Adomonis, 2001, p. 39).

Autoriaus teigimu, laisvoje kompozicijoje naudojamos įvairios raiškos ir harmonizavimo priemonės: taškas, linija, dėmė, šviesa, šešėlis, spalva, faktūra, proporcija ir t.t. Vienos iš jų padeda kompozicijos išraiškai, kitos skirtos jai harmonizuoti.

Siekiant geriau atskleisti kompozicijos priemonių esmę ir vaidmenį, jos aptariamos atskirai: nuo paprastesnių pereinant prie sudėtingesnių, nuo raiškos – prie harmonizavimo. Kaip teigia J. Adomonis (2001), kompozicijos taisyklių mokėjimas – tai pagrindas kūrybai, kuri priklauso nuo kūrėjo talento, įgūdžių, patyrimo ir išsilavinimo. Sukauptos žinios, kūrybiškas jų pritaikymas palengvina kompozicijos sprendimus. Dailės raiškos ir harmonizavimo priemonės pagal J. Adomonį pateikiamos 9 lentelėje.

9 lentelė

Dailės raiškos ir harmonizavimo priemonės pagal J. Adomonį (2001)*

Dailės raiškos priemonės	Funkcijos aprašymas	Reikšmė
Taškas	Tai paties mažiausio pavidalo ženklas plokštumoje. Jis savo dydžiu, forma, tonu, spalva gali būti įvairus. Taško kompozicija gali būti tik apibrėžtoje plokštumoje. Mus vienaip ar kitaip veikia taško padėtis popieriaus lape.	Centre – ramiai; krašte – intriguojančiai; plokštumos viršuje – lengvai, plokštumos apačioje – stabiliai; kairėje – lengviau negu dešinėje. Taškas gali reikšti tvarkingumą.
Linija	Tai pats svarbiausias piešinio konstrukcinis elementas, turintis statinių, dinaminių, ritminių raiškos galimybių. Vienos linijos fiksuoja žvilgsnį, kitos jį veda tam tikra kryptimi. Linijos pobūdį lemia panaudota priemonė (pieštukas, teptukas, ir t.t.).	Stiprios ir silpnos, plonos ir storos, ilgos ir trumpos, tiesios ir lenktos, vingiuotos ir laužytos, vertikalios ir horizontalios, įstrižos, punktyrinės. Linija gali banguoti ramiai, vienodai, lygiai, griežtai arba neramiai, nervingai, ritmiškai ir neritmiškai. Reiškia optimizmą arba pesimizmą, ramybę ir dramatiškumą, švelnumą, konstruktyvumą.
Dėmė	Dėmė sudaro pozityvų arba negatyvų daikto siluetą. Pagal tono sodrumą dėmė gali būti tapybiška, vienspalvė bei daugiaspalvė.	Gali būti silpna ir stipri, griežta, ištirpusi, laisvų formų, kietais arba minkštais kontūrais.
Šešėlis/šviesa	Savarankiškos meninės išraiškos priemonės reikšmingos tapyboje.	Savieji daiktų šešėliai pabrėžia daikto formą, o krintantieji – perspektyvą. Šviesos atspindžiai ant blizgių paviršių „pakoreguoja“ objekto formą.
Spalva	Aktyvi, plati, neišvengiama kompozicijos priemonė.	Spalva daro poveikį objekto dydžiui, jo proporcijoms, optiniam kontrastui, ritmui, fiziologiniam, psichologiniam suvokimui.

* Šaltinis: pagal J. Adomonį (2001). Sudaryta autorės

Lentelėje pateikiami duomenys atskleidžia dailės raiškos ir harmonizavimo priemones, kurias įvardino šis autorius. Įdomu pastebėti tai, kad J. Adomonis aprašydamas šias priemones rėmėsi liaudies meno ir profesionalių dailininkų bei architektų, daugiausia XX a. būdingais darbų pavyzdžiais, t.y. aprašydamas menininkų sukauptą patirtį.

Kiti autoriai tokie kaip A. Grabauskienė ir J. Morkytė (1997), V. Tamulienė (2002), E. Bujanauskienė (2009), atkreipdami dėmesį į menines išraiškos priemones, rėmėsi aprašyta filosofų, pedagogų, psichologų patirtimi.

Kaip teigia A. Grabauskienė ir J. Morkytė (1997), vaikas lengviau suvoks dailininko vaidmenį, jei įsitikins, kad linija, dėmė, spalva, forma paveiksle atgyja, ima kalbėti. Dar daugiau gyvybės požymių randama aptariant spalvos vaidmenį paveiksle. Šiai nuomonei pritaria ir V. Tamulienė (2002) teigdama, kad žymieji pasaulio filosofai, mokslininkai vieningai pripažįsta, kad vaikams yra įgimtas noras piešti, kurti linijomis, spalvomis, forma išreikšti savo būsenas.

Kaip teigia D. Widlocher (2010), kiekviena piešinio detalė atskleidžia vaiko emocinio gyvenimo žymę.

Psichologai vaiko piešinyje ieško galimybių išsiskverbti į savitą vaiko pasaulį, o pedagogai aptaria problemas, kaip vadovauti vaiko piešimo procesui ir ieško būdų, kurie darytų įtaką visapusiškam vaiko vystimuisi (A. Brazauskaitė, 2004).

N. Bedard (2009) teigia, kad piešdamas vaikas perkelia savo būseną, nuotaikas ant popieriaus lapo, to nesuvokdamas. Šiam teiginiui pritaria ir E. Bujanauskienė (2009) teigdama, kad vaikas kuria spontaniškai, vidinių jėgų skatinamas. Jis geba intuityviai pasirinkti ir keisti komponavimo būdą pagal nuotaiką, popieriaus formatą, temą ir techniką. Piešdamas jis ne visada pats mato savo piešinį, todėl siekiant plėtoti vaiko komponavimo gebėjimus, mokytojas turi sukurti laisvą kūrybinę atmosferą, pašalinti pasitaikančias psichologines sutapimo su pažintine bei vaizduojamąja patirtimi kliūtis; padėti mokiniui suvokti, ką kalba mokinio ir jo bendraklasių kompozicija; supažindinti su taikomosios dailės kūrybos komponavimo specifika – grožio ir funkcijos vienvėde, menų sintezės pavyzdžiais gyvenamojoje aplinkoje, pasaulyje.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą, apie vaiko piešinį galima išvelgti panašius aspektus, kuriuos aprašė N. Bedard (2009) ir D. Widlocher (2010). Abu autoriai simbolinės erdvės koncepcijas aprašo panašiai. Palyginimai pateikiami 10 lentelėje.

Popieriaus lapo erdvės apibrėžtis pagal N. Bedard ir D. Widlocher*

Popieriaus lapo erdvės apibrėžtis	Anot N. Bedard (2009)	Anot D. Widlocher (2010).
<i>Viršutinė lapo dalis</i>	Atspindi galvą, intelektą, vaizduotę. Tai įdomybių, atradimų troškimas.	Idealizavimas. Polinkis į „pasipūtimą“.
<i>Lapo apačia</i>	Informuoja apie fizinius ir materialinius poreikius (vaikas laimingas, jei jam, netrūksta šilumos, artumo).	Mūsų impulsai. Stabilumas, „tvirtai įaugęs“.
<i>Lapo centras</i>	Dabartis, šiandieninė situacija. Vaikas priima viską, kas vyksta aplink. Nepatiria įtampos, baimės.	Įprastinių interesų centras – kasdienis „aš“.
<i>Kairė lapo pusė</i>	Mintys sukasi apie praeitį. Jis negyvena dabartimi ir nenumato ateities.	Praeitis. Polinkis piešti kairėje pusėje gali ir nieko nereiškia.
<i>Dešinė lapo pusė</i>	Vaikas linkęs galvoti tik apie ateitį.	Ateitis. Polinkis piešti dešinėje pusėje gali ir nieko nereiškia.
<i>Ekscentrinė, pernelyg maža erdvė</i>	-	Nestabilumo požymis.
<i>Siekis nuosekliai užpildyti visą lapą</i>	-	Nestabilumo požymis.
<i>Piešinys ant abiejų lapo pusių</i>	Viena tema vaikas piešia vienoje puslapio pusėje, o kitoje nupiešia personažą, daiktą, ar kt. Galima manyti, kad pirmojoje pusėje jam nebeliko vietos arba jis tą detalę pamiršo ir nenorėjo keisti pirmojo piešinio pobūdžio. Galbūt jis nori atsikratyti to, kas yra kitoje lapo pusėje. Vadinasi, svarbiau analizuoti kitoje lapo pusėje esantį objektą. Pavyzdžiui, vaikas piešia savo šeimą, bet praleidžia sesę arba tėtį, juos galime rasti kitoje lapo pusėje. Vaikas atitolina šį asmenį nuo savo aplinkos.	-

* Šaltinis: pagal Bedard (2009) ir Widlocher (2010) Sudaryta autorės.

Anot D. Widlocher (2010), išnaudotos erdvės kiekis ir jos suskirstymo būdas gali reikšti autoriaus siekį išeiti už pateikiamų ribų. Toks siekis gali atskleisti nepakankamą kontrolę, nesubrendimą, pasipriešinimą, maištą prieš įtaką, ir taisykles. Siekis užpildyti visą lapą taip pat yra nesubrendimo požymis.

A. Vengerio (2007) nuomone, analizuojant vaikų piešinius reikėtų atkreipti dėmesį ne tik į piešinio turinį, bet ir į linijų piešimo būdą, piešinių dydį, objektų išdėstymą popieriaus lape ir pan.

Atsižvelgiant į anksčiau pateiktų autorių nuomonę lentelėje, galima teigti, kad A. Vengerio išskirtas požiūris yra išsamesnis. Autoriaus teigimu, piešinio išdėstymas viršutinėje lapo dalyje gali būti laikomas aukštesnio savęs vertinimo požymiu. Priešingu atveju, piešimas apatinėje lapo dalyje

reiškia savęs vertinimo sumažėjimą. Tačiau dažniausiai žmogus vaizduoja aukštą savęs vertinimą kai tikrovėje jis yra žemas arba nepastovus.

A. Vengerio (2008) nuomone, piešinio padidėjimas (kai užima 2/3 popieriaus lapo) gali būti padidėjusio nerimo požymis. Sumažintas dydis (piešinys, kurio dydis užima 1/3 lapo) ir išdėstymas lapo kampe būdingas depresinei būsenai. Gali pasitaikyti ir veikiant subdepresijai, pablogėjus nuotaikai, neperaugančiai į depresiją. Atvaizdo padidėjimas būdingas nerimo būsenai, o sumažinimas – depresijai.

A. Vengeris (2007) piešinyje atsiradusias eskizines linijas aiškina taip: atsiradimas piešinyje (kai iš pradžių maždaug ta pačia kryptimi brėžiamos kelios linijos silpnai spaudžiant, paskui viena iš jų, pasirodžiusi labiau vykusi, paryškinama stora linija) leidžia spręsti, kad šis požymis būdingas išryškėjus situacijos paskatintam nerimui, t.y. susijaudinimui, nerimastingumui, neapibrėžtos grėsmės pojūčiui. Padidėjęs nerimas dažnai būdingas streso būsenai, sensitivityviojo tipo žmonėms.

A. Vengerio (2007) nuomone, daugybė linijų (vietoje vienos vedamos kelios, vienodai spaudžiant, kai neaišku kuri yra pagrindinė) rodo didelį nerimą.

Eskizinė linija, aiškiai išskiriant bandomąsias ir pagrindinę, linijas, rodo siekį kontroliuoti savo nerimą, tarsi suimti save į rankas.

Kaip teigia D. Widlocher (2010), grafinės erdvės padalijimą į formas tyrė JAV mokslininkės R. Alschuler, B. Weiss Hattwick. Analizuodamos vaikų piešinius jos stengėsi palyginti grafinį stilių ir emocinį išgyvenimą. Tyrimo rezultatai pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė

Grafinio stiliaus apibrėžtis*

Grafinis stilius	Rezultatas
<i>Tiesios linijos ir kampai</i>	Yra realistai, dažnai agresyvūs, linę priešintis, iniciatyvūs, turi gerų organizacinių gebėjimų.
<i>Lenktos linijos</i>	Vaikai stengiasi gauti suaugusiųjų pritarimą. Jautrūs, lakios vaizduotės, tačiau jiems trūksta pasitikėjimo savimi.
<i>Apvalių formų visuma</i>	Nesubrendimo ir moteriškumo ženklas. Jei apvalių formų ir vertikalių linijų piešinyje yra vienodai, tai susiję su gera pusiausvyra, impulsyvumo kontrole.
<i>Vertikali linija</i>	Būdinga aktyviems, konstruktyviems, atviriems žmonėms.
<i>Horizontali linija</i>	Psichologinių konfliktų požymis.
<i>Nutrūkusios linijos</i>	Nestabilumo požymis.
<i>Zigzagai</i>	Nestabilumo požymis.
<i>Netolygi linija</i>	Piešiama kai vaikas suvokia naujus poreikius, tačiau jaučia abejonę dėl pasikeitimo.
<i>Įstriža, kylanti linija</i>	Energijos ir karštumo metafora. Gali byloti apie vaiko tikslų pasiekimą. Įstriža linija tvirta, tačiau nebūtinai agresyvi.
<i>Kampų dominavimas</i>	Agresyvus manieringumas.
<i>Taškai</i>	Tvarkingumas, pedantiškumas.

Šaltinis: pagal Widlocher (2010) cituojamus R. Alschuler, B. Weiss Hattwick tyrimus.

Sudaryta darbo autorės.

N. Bedard (2009) atskleidžia, kad per lapą be stabtelėjimų nubrėžta linija, kurios nekerta kitos linijos, atspindi protui paklūstantį judesį. Tai galėtų reikšti, kad vaikas nebando nieko skubinti ar lėtinti.

„Linija gali banguoti ramiai, vienodai, lygiai, griežtai arba neramiai, nelygiai, nervingai, ritmiškai ir neritmiškai“ (Grabauskienė, Morkytė, 1997).

Kaip teigia L. Lebedeva (2013), grafiniai metodai suteikia žmogui galimybę ne tik pačiam projektuoti realybę, bet ir savaip ją interpretuoti. Žinoma, gautam rezultatui didelės įtakos turi pati asmenybė, jos nuotaikos, būsenos, jausmai bei vidinio pasaulio suvokimas. Todėl specialistas (besistengiantis susivokti vaizduojamosios produkcijos teikiamoje informacijoje) turi orientuotis ne į sąmoningus išvaizdavimus ir savo paties projekcijas, o į autoriaus asociacijas ir jo kūno kalbą. „Taigi, interpretacija dailės terapijoje, skirtingai nuo grafinių projekcinių metodų, yra lydima atgalinio verbalinio ryšio, pagrįsto paties piešėjo refleksija, skatinančia jį savarankiškai suvokti savo vidinį pasaulį. Prioritetiniai orientyrai yra paties kūrinio autoriaus asociacijos, jo žodinė ir nežodinė raiška“ (Lebedeva, 2013, p. 23).

Apibendrinant įvairių autorių mintis apie grafinio stiliaus ypatumus, galima teigti, kad kiekviena linija (kad ir kokia ji būtų) piešinyje, turi savo reikšmę.

N. Bedard (2009) teigia, kad analizuojant vaiko piešinį svarbu atsižvelgti ir į piešinyje esančias formas (pvz. žalias trikampis, kvadratas, apskritimas reiškia ne tą patį). Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, ką pasako saulės, mėnulio, žvaigždės ir kt. simboliai. Pasak N. Bedard (2009), kai piešinys bevertis estetinė prasme, tai dar nereiškia, kad jis neįdomus simbolių atžvilgiu.

N. Bedard (2009), teigia, kad *kvadratas* simbolizuoja tvirtumą, ryžtą, sprendimo galią. Tačiau gali atskleisti išorės įtakai nepasiduodantį elgesį ar nusistatymą. Atrodo tarsi tokie vaikai ne visada taktiškai kalba ar elgiasi. Jie mėgsta judėti, išlieti energiją. Tokio vaiko pagrindinis noras yra valdyti, o silpnybė – užuojautos trūkumas.

Trikampis, autorės teigimu, simbolizuoja kilimą, žinojimą. Vaikas, piešiantis į viršų nukreiptą trikampį yra jautresnės prigimties, intuityvesnis ir kūrybiškesnis nei kiti. Jis nuolat trokšta naujų žinių, tačiau yra išrankus. Žemyn nukreiptas trikampis gali reikšti pragmatišką asmenybę – vaikas siekia žinių, teikiančių naudos kūnui o ne protui.

1.6. Spalvos reikšmė piešinyje

Spalva J. Adomonio (2001) teigimu, aktyvi, plati ir neišvengiama kompozicijos priemonė, daranti poveikį objekto dydžiui, proporcijoms, optiniam kontrastui, ritmui bei fiziologiniam, psichologiniam, estetiniam suvokimui, funkcionaliam pritaikymui.

Kaip teigia E. Bujauskienė (2009), spalvų pasaulis toks turtingas bei reikšmingas, kad savaime gali išreikšti jausmus, nuotaikas (džiaugsmą, liūdesį, pyktį ir t.t.). Jos veikia sveikatą,

mokymąsi, darbo našumą. Spalvos gali ne tik džiuginti, bet ir varginti. Tai atsispindi ryškiuose kontrastuose, monotoniškuose deriniuose.

Šiltos spalvos yra gerai prisitaikiusių grupėje vaikų išskirtinis bruožas. Neutralios spalvos būdingos užsidariusiems, savarankiškiems, dažniausiai agresyviems vaikams. Spalvų reikšmės apibūdinimai remiantis N. Bedard (2009), D. Widlocher (2010), M. Liuscher (1999), pateikiami žemiau esančiose lentelėse (žr. 12 – 20 lentelę).

12 lentelė

Mėlynos spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
<i>Mėlyna</i>	Simbolizuoja taiką, darną, ramybę. Gali rodyti ir lėtumą. Vaikas uždaras, norintis gyventi savo ritmu. Nereikia su juo elgtis šiurkščiai, keisti jo įpročių. Jei mėlyna prastai dera piešinyje, vaikas bando parodyti, kad iš jo per daug reikalaujama ir jis nori būti paliktas ramybėje. Šios spalvos energija – švelni ir rami.	Siejama su dangumi ir vandeniu, skaisnumu, dorybe, dieviškąja išmintimi.	Mažina kraujo spaudimą, kvėpavimo dažnį ir gynybines funkcijas. Organizmą nuteikia poilsiui ir „taupymo režimui“. Didina jautrumą ir polinkį suvokti skausmingus impulsus. Spalva atspindi harmonijos būseną, gebėjimą prisitaikyti, saugumą. Ji simbolizuoja prisirišimą prie aplinkinių, glaudų tarpusavio ryši, jautrumą, ištikimybę, meilę, pasitikėjimą ir pasiaukojimą.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Remiantis autorių duomenimis galima teigti, kad mėlyna yra dangaus ir jūros spalva. Ji simbolizuoja ramybę, glaudų tarpusavio ryši, jautrumą, ištikimybę, meilę, pasitikėjimą ir pasiaukojimą, atspindi harmonijos būseną, nuteikia žmogaus organizmą „poilsio režimui“.

J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), mėlynos spalvos charakteristiką aprašo panašiai (ramybė, jautrumas, susitelkimas savyje) tačiau išskiria, kad jei šios spalvos per nelyg daug, tai reiškia motinos ieškojimą.

13 lentelė

Raudonos spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
<i>Raudona</i>	Vaikas energingos prigimties, sportiškas, arba jaučia destruktivią agresiją. Spalva simbolizuoja kraują, gyvenimą, veiksmų įkarštį. Tai aktyvi spalva.	Siejama su krauju, kuris yra gyvybės, žaizdų, brutalumo, žiaurumo ženklas.	Simbolizuoja troškimą turėti įtaką, laimėti pergalę ir godžiai trokšti to, ką gali pasiūlyti gyvenimas. Tai impulsų, stiprios valios spalva. Raudona - sporto, kovos, motorinio veiksmo, impulsas. Laiko požiūriu raudona atitinka esamąjį laiką.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant autorių nuomonę galima teigti, kad raudona yra ugnies ir kraujo spalva, todėl ji yra siejama su energija bei sportu. Autoriai pripažįsta, kad spalva simbolizuoja brutalumą, pavojų, galią, taip pat aistrą, meilę. Galima teigti, kad tai emociškai intensyvi spalva.

J. A. Benoit, G. Pettinati (2012) išskiria, kad ši spalva daugiau būdinga ikimokyklinio amžiaus vaikams. Vėliau potraukis prie šios spalvos blėsta. Autorės sutinka, jei raudonos spalvos piešinyje per daug – tai gali reikšti agresyvumą, pyktį, impulsyvumą.

14 lentelė

Žalios spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Žalia	Simbolizuoja žalumą. Tai smalsumas, pažinimas ir gerovė. Vaikas piešiantis šia spalva rodo esąs brandus. Jis supranta aiškinamus dalykus, mėgsta juos išbandyti. Būdamas jautrios ir intuityvios prigimties greit supranta, kada jam meluojama, ar kai nuo jo slepiami kokie faktai. Savo vaizduotę jis pasitikrina imdamas iniciatyvos. Jo fizinė energija-pastovi.	Suvešėjusi augmenija; Reakcija į per griežtą drausmę.	Užsispyrimo, tvirtumo, kietumo, pasipriešinimo pokyčiams išraiška, todėl simbolizuoja pastovumą. Ši spalva kelia pasitikėjimą savimi. Ją renkasi žmonės, kuriems jo trūksta, kurie nori pastovumo, savęs įtvirtinimo, siekia pripažinimo arba išsaugoti idealų Aš vaizdą. Žalią spalvą mėgstantys stengiasi patraukti kitų dėmesį. Neigiama prasme žalia sukuria išdidaus pranašumo, jėgos, noro valdyti išpuolį. Ji gali atspindėti tokias žmogaus savybes kaip polinkį į kritinę analizę, aiškia dispoziciją, atmintį ir registraciją, tikslią kontrolę.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant įvairių autorių nuomonę galima teigti, kad žalia spalva siejama su augmenija. Ji simbolizuoja smalsumą, pažinimą, pastovumą. Žmogus, besirenkantis šią spalvą yra pasitikintis savimi, tvirtas, tačiau gali būti ir užsispyręs. Panašus ir J. A. Benoit, G. Pettinati (2012) požiūris, kad žalia spalva susijusi su pagarba sau, noru būti pripažintam ir vertinamam.

15 lentelė

Geltonos spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Geltona	Pažinimo, smalsumo ir gyvenimo džiaugsmo spalva. Dažnai geltona piešiantis vaikas yra ekspresyvesnis už kitus. Jis yra ekstravertas, optimistas, tačiau labai ambicingas. Jam bus labai lengva pasiekti tikslus dėl didelių galimybių. Toks vaikas, nebūdamas hiperaktyvus, mėgsta iš anksto planuoti dieną. Jis reiklus sau ir kitiems, o tai neleidžia atsipalaiduoti aplinkiniams.	Ugnis, šviesa (siejama su skaidrumu, dorybe, dieviškąja išmintimi).	Stimuliuoja vegetacines f-cijas: kraujo spaudimą, pulso dažnį, kvėpavimą. Ji atspindi šviesą, skleidžia ryškumą, džiaugsmą. Simbolizuoja išsilaisvinimą, plėtrą. Psichologiškai -rodo išsilaisvinimą nuo ko nors sunkaus, slegiančio. Geltona simbolizuoja įtampos sumažėjimą, polinkį į išgyvenimus, laimės lūkesčius.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant geltonos spalvos reikšmę galima teigti, kad ši spalva siejama su saule, ugnimi, šviesa. Ji skleidžia džiaugsmą, laimės lūkesčius. Galima manyti, kad ši spalva yra efektyvi norint atkreipti dėmesį. Šios spalvos reikšmę galima papildyti J. A. Benoit, G. Pettinati (2012) nuomone, kad geltona gali rodyti tėvo poreikį arba poreikį atsikratyti vidinės įtampos.

Oranžinės spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Oranžinė	Vaikas linkęs į naujoves ir greitai padaromus dalykus. Jis puikiai jaučiasi būdamas komandos dalimi. Mėgsta rungtyniauti, jeigu jam suteikiama vadovavimo galia. Jo judesiai ir kalbėjimas yra greiti, skuboti. Jis moka pasireikšti ne tik tarp savų, bet ir kitomis aplinkybėmis.	Atsipalaidavimas; Laiminga psichinė būseną.	-

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant oranžinės spalvos reikšmę galima pastebėti, kad D. Widlocher (2010), išskiria, kad ši spalva reiškia atsipalaidavimą. N. Bedard (2009) pažymi, kad toks vaikas linkęs į naujoves, greit apšiekamus dalykus. Kadangi iš šių autorių pasisakymų sunku susidaryti nuomonę, ką gali reikšti ši spalva piešinyje, atsižvelgiama į J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), nuomonę. Autorių teigimu, oranžinė spalva simbolizuoja gyvybingumą, smalsumą, sėkmės troškimą, dinamiškumą. Ji perteikia džiaugsmą, linksmumą. Jei piešinyje šios spalvos per nelyg daug, tai gali reikšti, kad vaikas susierzinęs, jį kažkas neramina, arba jis nori atkreipti į save dėmesį. Oranžinė gali būti būdinga hiperaktyviems vaikams.

Rudos spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Ruda	Vaikas vertina patogumą ir saugumą. Jis yra kruopštus, nuoseklus kai ko nors imasi. Jis kantrus, tačiau lėtos reakcijos. Nereikėtų liesti jo daiktų, nes pastarieji turi savo vietą.	Poreikis teplioti	Ruda spalva yra pasyvi spalva. Ji reiškia gyvą, jausminį supratimą. Rudą spalvą renkasi žmonės, trokštantys saugaus, nekonfliktinio patogumo, norintys išvengti problemų.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant įvairių autorių nuomonę galima teigti, kad ši spalva simbolizuoja žemiškumą, saugumo ieškojimą. J. A. Benoit, G. Pettinati (2012) teigimu, jei vaiko piešiniuose atsiranda dažnas rudos spalvos naudojimas, galima išvelgti, kad šeimoje gimsta tėvų dėmesį patraukiantis broliukas arba sesutė.

Juodos spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Juoda	Vaizduoja pasąmonę, nematomus dalykus. Tiesiog saugumo jausmas. Toks vaikas pasitiki savimi, rytojus jam nekelia baimės. Jis sugeba lengvai prisitaikyti prie likimo staigmenų. Tačiau vaikas gali slėpti sumanymus, uždengia šydu paslaptis. Tai savotiška savisauga. Juodai mėlyna rodo, kad vaikas yra prislėgtas, pasiduodantis nesėkmėms.	Stabdymas, baimė, nerimas, siejama su depresyvia elgsena.	Juoda spalva - tai absoliuti riba, ties kuria baigiasi gyvenimas. Tai įsitvirtinimo neiginys. Juoda spalva perteikia susikaupimą, gynybą, dirgiklių išstūmimą, todėl ji visada reiškia atsisakymą.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant įvairių autorių nuomonę galima teigti, kad jų požiūris mažai skiriasi. Juoda – tai daugiausia negatyvi spalva, reiškianti baimę, nerimą, savisaugą. J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), išskiria juodą spalvą, kontūro apvedimui, ir tą, kuria spalvinami plotai. Pirmuoju atveju vaikas nori, kad piešinys būtų gerai matomas, todėl paryškina nupieštų formų kontūrus. Antruoju atveju, kai ji naudojama piešinio plotams spalvinti, gali reikšti liūdesį, užsisklendimą savyje, nevilčių. Juoda taip pat gali atskleisti neigimą arba maištavimą.

Violetinės spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Violetinė	Vaikas išsiskiria iš kitų. Mėgsta entuziastingai įsitraukti į veiklą, tačiau sukuria įspūdį „Aš trumpam“. Toks vaikas yra ir intravertas, ir ekstravertas.	Konfliktinė įtampa	Simbolizuoja identifikaciją, t. y. subtilus pojūtis, kad tai, apie ką mąstoma ir ko trokštama, atitinka realybę. Toks pojūtis - stebuklinga jėga, magija. Kas pasirenka violetinę spalvą, trokšta tiek pats būti užburta, tiek įvaldyti burtų jėgą ir įtaigos žavesį. Simbolizuoja erotinį susiliejamą ir intuityvų supratimą, tačiau gali reikšti nediferencijuotą vienybę ir neryžtingumą.

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikas, pasirinkęs šią spalvą išsiskiria iš kitų, turi pasąmonės norą išeiti iš realybės į svajonių pasaulį. J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), teigia, kad violetinė spalva siejama su dvasingumu. Taip pat gali būti liūdesio ar vidinio nerimo bei prieštaringos įtampos, dviprasmiškumo ženklas.

Rožinės spalvos reikšmė įvairių autorių duomenimis*

Spalva	N. Bedard (2009)	D. Widlocher (2010)	M. Liuscher (1999)
Rožinė	Vaikas, kuris renkasi rožinę spalvą siekia švelnumo, meilumo. Vaikui norisi pažinti pasaulį, tačiau turėti reikalų tik su maloniais ir lengvais dalykais. Jis lengvai prisitaiko, su juo lengva užmegzti ryšį. Tačiau jis gali būti pažeidžiamas nemaloniuose situacijose. Spalva pranašauja, kad asmeniui patinka būti vaiku, jis trokšta kuo ilgiau juo likti. Tai gali reikšti sunkumus prisiimant atsakomybę.	-	-

* Šaltinis: pagal Bedard (2009), Widlocher (2010), M. Liuscher (1999). Sudaryta autorės.

Kaip teigia N. Bedard (2009), ši spalva simbolizuoja švelnumą, norą turėti reikalų su maloniais dalykais. J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), pažymi, kad šią spalvą renkasi mergaitės, dažniausiai Edipo komplekso laikotarpiu.

Apibendrinant autorių mintis galima teigti, kad spalvų pasirinkimas atskleidžia papildomą informaciją apie vaiko asmenybę, jo dvasinę būseną. Vaikai renkasi spalvas atsižvelgdami į tikrovę (dangaus, žolės vaizdavimą), arba norėdami išreikšti akimirkos nuotaikas.

D. Widlocher (2010) aprašydamas spalvų reikšmes daugiau dėmesio skiria remdamasis gamtos reiškiniais: šviesa (skaistumas, dorybė), žalia – augmenija, mėlyna (dangus, vanduo). M. Liuscher (1999), išskiria spalvų poveikį žmogaus sveikatai. N. Bedard daugiau aptaria emocinius ypatumus. Iš pateiktų duomenų galima teigti, kad spalva turi įtaką asmens fiziologiniam, psichologiniam, estetiniam suvokimui. J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), spalvų reikšmes aptaria plačiau, atsižvelgiant ne tik į emocinius ypatumus, tačiau ir į vaiko amžių.

1.7. Vaikų piešinių talpinimas virtualioje erdvėje

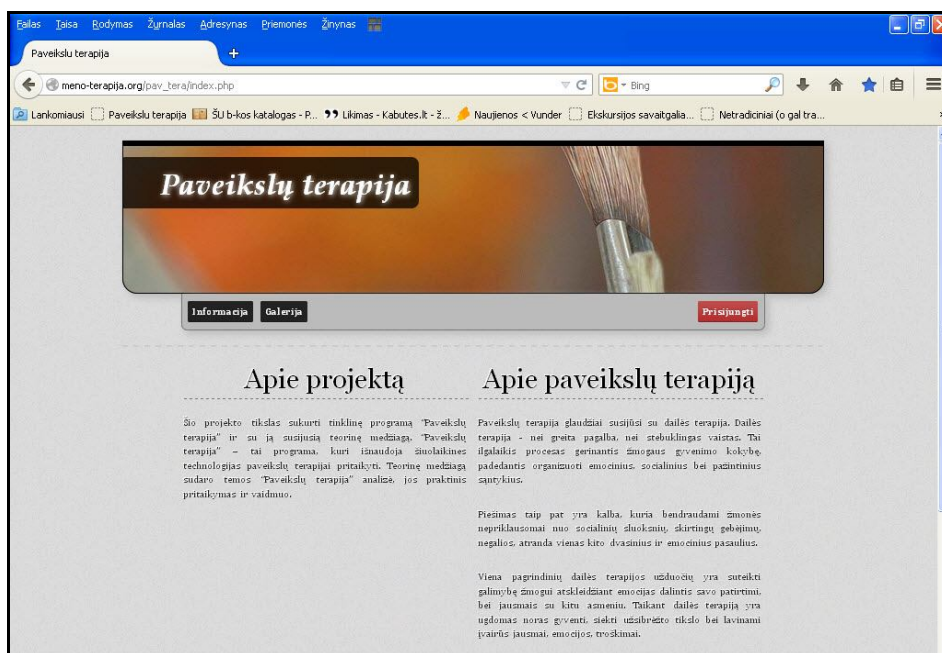
Informacinių technologijų panaudojimo galimybės mokykloje yra aktuali šių dienų problema. Spartus IT vystimasis ir jų pritaikymas pedagogų veikloje sukuria prielaidas efektyvesnei informacijos komunikacijai, bendravimui ir bendradarbiavimui, bendros veiklos vykdymui, naujų žinių kūrimui.

Kaip teigia R. Šimanėlis (2007), šiandien informacija nebeglūdi vien tik vadovėliuose. Mokytojai kompiuteriu rengia mokymosi medžiagą, pristatymus, testus, žinių ir idėjų semiasi iš internete esančių informacijos šaltinių.

Pastaruoju metu pasidarė įdomu mokyti analizuoti vaikų piešinius. Tai aktualu vaikų tėvams, specialiesiems pedagogams, dailės terapeutams, žmonėms besidomintiems dailės terapija. Iškyla problema – literatūros šaltinių, kuriuose atsiskleidžiami tam tikri nurodymai kaip analizuoti piešinius yra gana nemažai, tačiau sunkiau rasti geros literatūros lietuvių kalba.

2011 m. sukurta tinklinė programa („Paveikslų terapija“) kuri išnaudoja šiuolaikines technologijas piešinių analizei pritaikyti. Tai puiki galimybė pasimokyti analizuoti piešinius įvairioms žmonių grupėms, kompetencijų tobulinimui.

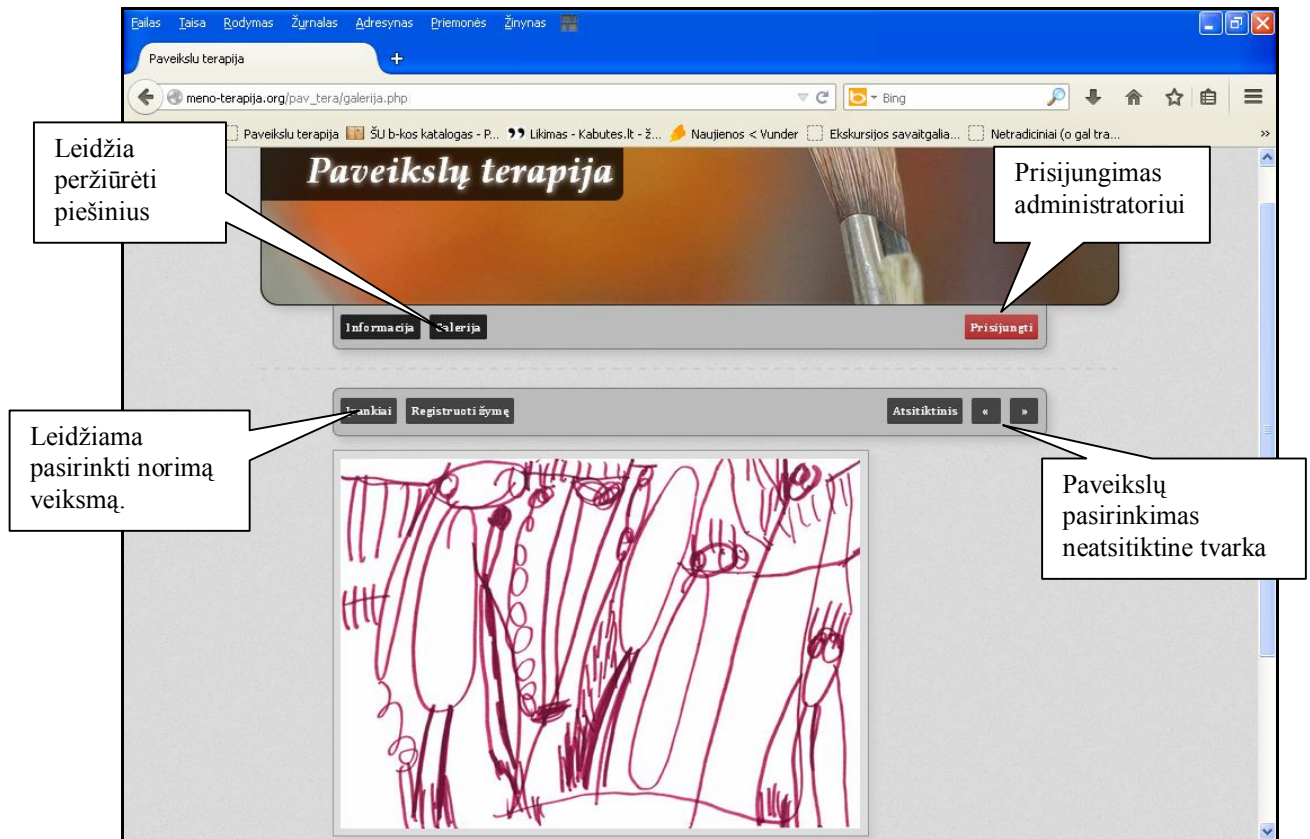
Tinklinėje programoje „Paveikslų terapija“ (http://meno-terapija.org/pav_tera/index.php) siekiama suteikti informacijos apie piešinių analizės niansus, pamatyti paveikslus su specialiomis jiems priskirtomis žymomis. Sukurta duomenų bazė parengta taip, kad ją nuolat galima papildyti įvairiais pavyzdžiais. Tinklinės programos pagrindinis langas pateikiamas 1 pav.:

1 pav. Tinklinės programos pagrindinis langas. *Sudaryta autorės

Šioje tinklinėje programoje dalyvauja ir administratorius, kuris kelia naujus paveikslus, tikrina žymes, apsaugant svetainę nuo piktavališkų žmonių, siekiančių pakenkti sistemai.

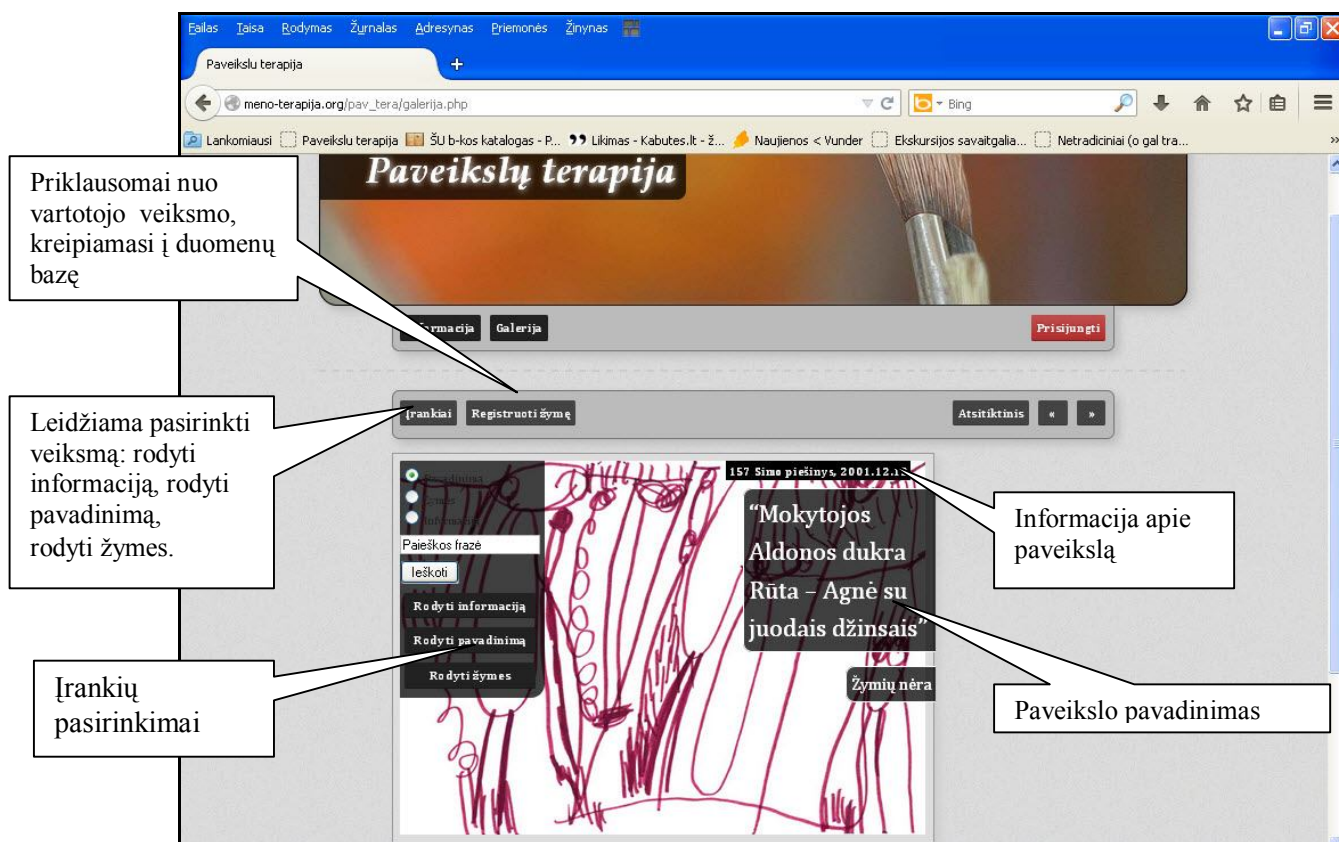
Vartotojui leidžiama surasti paveikslą, jį peržiūrėti (eilės arba atsitiktine tvarka). Pasirinkimai pateikiami 2 pav. :

2 pav. Pasirinkimai programoje paveikslų terapija. *Sudaryta autorės

Remiantis paveikslu galima apibendrinti, kad programa labai paprasta naudotis: yra keletas pasirinkimų, kurie tinkamai išdėstyti pagrindiniame lange. Programoje reikėtų įterpti tokį veiksma, kuris leistų iš karto pamatyti visus piešinius, paveikslų galerijoje. Tokiu atveju vartotojas greičiau rastų reikiamą paveikslą, nereikėtų nuolat peržiūrėti visų piešinių.

Tinklinėje programoje galima atlikti keletą pagrindinių veiksmų. Įrankių dėka leidžiama surasti paveikslą pagal pavadinimą, pagrindinę informaciją (autorius vardą, sukurto paveikslo datą, pasirinktas priemones). Žymėse renkama vartotojų reakcija į paveikslo elementus (duomenys saugomi duomenų bazėje, prieinami tik administratoriui). Įrankių pasirinkimai pateikiami 3 pav.:

3 pav. Tinklinės programos „Paveikslų terapija“ naudojimas. *Sudaryta autorės

Apibendrinant galima teigti, kad programa nėra užbaigta, ateityje ją būtų galima tobulinti informacinių technologijų specialistams. Tinklinėje programoje galėtų atsirasti atskiros žymos grupuoti ir klasifikuoti piešinius pagal išraiškos priemonių panaudojimą bei jų požymius piešinyje. Toks diferencijavimas – būtų bandymas standartizuoti panaudotų dailės išraiškos priemonių reikšmes. Be to, programoje trūksta žymių, kuriose žmonės galėtų rašyti komentarus ir tokiais būdais dalintis turima patirtimi.

Nors programoje vyrauja vienodas stilius (pilkas fonas, kuris suteikia estetiškumo), įrankių fonui pasirinkta juoda spalva, kuri atskleisdama paveikslo duomenis, užgožia patį piešinį. Pasirinkimai galėtų atsirasti šoninėje dalyje, arba pateikiami kita spalva.

1.8. Dailės terapijos ir meninio ugdymo sąvokų skirtumai bei panašumai analizuojant vaikų piešinius

Kaip teigia A. Dapkutė (2003), dailės terapija yra sudėtingas ir prieštaringas reiškinys: ji susijusi su įvairiomis psichoterapijos kryptimis, su dailės praktika, meno ir kultūros teorija, dailės pedagogika ir kt.

Remiantis Z. Javtoku (2007), galima teigti, kad dailės terapijos ir meninio ugdymo sąvokos ugdymo procese yra glaudžiai susijusios. Pirmiausia, plėtojamos sveikatos ugdymo strategijos. Visų antra, ugdymas (ypač specialusis ugdymas) akomodoja terapinius/ sveikatinimo tikslus. Todėl nagrinėjant dailės terapijos taikymo galimybes, svarbu įvardinti, kad šios dvi sąvokos glaudžiai susijusios tarpusavyje.

Remiantis A. Vilkeliene (2007) galima teigti, kad meninio ugdymo metodai šiomis dienomis yra suskaidyti į daugybę šakų. Vieniems specialistams menas ir terapija priimtini dirbant su mažamečiais vaikais, kiti akcentuoja meno estetinį poveikį, skirdami savo dėmesį formoms, turiniui ir pan.

Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003), rašoma, kad meninio ugdymo procese veiksmingai ir harmoningai ugdoma visa žmogaus asmenybė – kūrybinės, intelektinės, emocinės, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema, todėl tokiais būdais galima padidinti asmens dalyvavimo įvairioje socialinėje bei kultūrinėje veikloje galimybes.

V. Aleksienė (2009) teigia, kad meninis ugdymas – tai asmenybę kuriantis žmonių bendradarbiavimas, sąveikaujantis su meno bei kitomis kultūros vertybėmis: mokymu, lavinimu, auklėjimu, švietimu. Meniniu ugdymu siekiama padėti išvystyti dvasinį, emocinį, intelektinį potencialą.

Kaip teigia J. Kievišas, A. Kievišas (2008), ugdymas įtvirtina kultūros pagrindus, dvasines vertybes, skatina sociokultūrinę integraciją. Todėl galima teigti, kad tai skatina asmenybės brandą visuomenės kultūros kontekste.

Kaip teigia A. Dapkutė (2003), ryškiausias skirtumas tarp mokymosi ir terapijos yra tas, kad dailės terapijos užsiėmimuose žmonės dalyvauja ne tam, kad taptų įgudusiais dailininkais, bet tam, kad pabandytų tapti labiau integruotais visuomenės nariais. Terapijos metu sukurtas kūrinys, palyginus su vaizduojamosios dailės darbais, paprastai yra schematiškas, netgi suprantamesnis, nes čia daugiau dėmesio skiriama saviraiškai, o ne tam, kad būtų sukurtas „geras“ darbas. Dailės mokymas ir ugdymas yra orientuoti į išorę, o terapija – į vidinio pasaulio procesus.

Remiantis A. Dapkute (2003), galima išskirti esminius skirtumus tarp meninio ugdymo (mokymosi) ir dailės terapijos užsiėmimų (žr. 21 lentelę).

Esminiai skirtumai tarp meninio ugdymo (mokymosi) ir dailės terapijos užsiėmimų*

Meninis ugdymas (mokymasis)	Dailės terapijos užsiėmimai
Orientacija į rezultatą, dailės kūrinį.	Svarbus pats kūrybinis procesas, dailė – priemonė.
Vyksta dialogas tarp dailininko ir kūrinio; tikslingas santykis su priemonėmis.	Kūrinys – tik tarpininkas tarp kliento ir terapeuto; priemonės nėra svarbios.
Svarbu įgūdžiai, mokėjimai. Jie lavinami užsiėmimų metu.	Nereikia mokėti piešti. Įgūdžiai specialiai nelavinami.
Rezultatas vertinamas pagal užduotį, vertinami įgūdžiai, sugebėjimas, estetiškos savybės, originalumas. Ne kiekvienas darbas gali būti laikomas pavykšiu.	Vertingas kiekvienas darbas, nes jis atspindi kūrėjo vidų. Piešinys svarbus ir autoriui, ir terapeutui.
Mokytojas koreguoja, moko, aiškina.	Nekoreguojama, nepatariama, nemokoma; terapeutas nesikiša į procesą.
Kuriamos plastinės užduotys.	Duodama tik tema (arba ne).

* Šaltinis: pagal A. Dapkutę (2003). Sudaryta autorės

Išnagrinėjus pateiktus duomenimis, galima teigti, kad tarp mokytojo vedančio dailės pamokas, bei dailės terapeuto, galima pastebėti ryškias sąsajas. Meninis ugdymas yra savitas kultūros reiškiny, apimantis vertingą mokslo ir meno poveikį asmenybei. Įvairi dailinė raiška orientuojama į kiekviename žmoguje glūdinčią vidinių jėgų ir sveikatos potencialą, tampriai susijusią su jo kūrybinėmis galiomis.

2 skyrius . VAIKO PIEŠINIO ANALIZĖS TYRIMO METODIKOS YPATYBĖS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Vaikų piešinių analizės virtualioje erdvėje galimybėms nustatyti pasirinktas aprašomasis anketinės apklausos tyrimas. Kaip teigia C. M. Charles (1999), tyrimas skirtas aprašyti situaciją, sudaryti pagrindą sprendimo priėmimui. Informacijos rinkimui taikytas individualios anketinės apklausos metodas. Sudarytas klausimynas – anketa siekianti išsiaiškinti įvairių sričių specialistų požiūrį į vaiko piešinių analizę, galimybes virtualioje erdvėje.

Piešinius analizuoja įvairių sričių specialistai (pedagogai, spec. pedagogai, dailės terapeutai), kurie dirba per meninės veiklos užsiėmimus. Mokytojui aktualu atkreipti dėmesį, kaip vaikas pajėgus nupiešti įvairias formas, kaip jos galėtų atrodyti, kad būtų tinkamos formuoti objektą, kaip vystosi vaiko smulkioji motorika ir pan.

Kaip teigia D. Nasvytienė (2005), projekciniai testai efektyvūs tada, kai žmogus turi didelę klinikinę patirtį. Norint kokybiškai pradėti analizuoti piešinius, reikia žinoti kaip atrodo vienas ar kitas reikšmingas požymis, ką jis reiškia projekcinių piešinių kataloguose.

Magistro darbo autorės teigimu, analizuojant piešinį svarbu atkreipti dėmesį į piešiamų objektų išdėstymą, nustatyti detalių kiekį, išvelgti kitas reikšmingas detales.

Peržiūrėjus daugumą projekcinių testų katalogų galima teigti, kad literatūroje sunku rasti atitikmenų kaip atrodo vienas ar kitas požymis. Sunku išsiaiškinti kokiam požymiui priskirti vizualiai pastebimus dalykus. Maxover, K. (2000), pateikia žodines instrukcijas kaip analizuoti piešinius, tačiau nėra paveikslų, kurie padėtų pradedančiajam orientuotis tarp pateiktų objektų: nėra aišku, koks namas yra mažas, kokį namą galima vadinti dideliu (tą kuris netelpa popieriaus lape, ar tokį, kurio stogas netelpa lape) ir t.t.

Todėl tyrimu siekiama atskleisti kaip su vaiku dirbantys specialistai analizuoja piešinius, į ką atkreipia dėmesį, kur sudeda pagrindinius akcentus. Darbo autorės teigimu, norint tinkamai analizuoti vaikų piešinius, turi būti viešoje erdvėje laisvai prieinami piešiniai bei išraiškos priemonių pavyzdžiai, kuriuose atsispindėtų tiksli išraiškos priemonių prasmė. Literatūroje sunku rasti atitikmenų kaip atrodo vienas ar kitas požymis. Sunku išsiaiškinti kokiam požymiui priskirti vizualiai pastebimus dalykus. Todėl tam, galėtų būti plečiama piešinių duomenų bazė (Paveikslų terapija), kuria galėtų plačiai naudotis įvairių sričių specialistai, analizuojantys vaikų piešinius.

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro:

1. Literatūros šaltinių analizė. Literatūros analizės tikslas reziumuoti mokslinę literatūrą dominančiu fenomenu. Atliekamo tyrimo dėka ši sritis papildyta naujomis žiniomis apie vaiko piešinio interpretaciją, emocijų ir vaizdinių išraišką.

1. Metodologijos pasirinkimas.

Tyrimu siekiama atskleisti kaip su vaiku dirbantys specialistai analizuoja piešinius, kur sudeda pagrindinius akcentus, į kuriuos vaikų piešinių analizės aspektus atkreipia dėmesį. Specialistų apklausos duomenų analizei pasirinkti aprašomosios matematinės statistikos metodai: dažniai, vidurkiai, standartinis nuokrypis. Taikyta empirinė mokinių piešinių analizė.

Tyrimui atlikti buvo sudaryta operacionalizacijos schema (žr. 4 pav.), pagal kurią buvo konstruojami 4 tyrimo etapai:

I etapas – problemos sprendimo apibrėžtis.

II etapas – problemos sprendimo planas.

III etapas – empirinių duomenų rinkimas ir analizavimas.

IV etapas – literatūros šaltinių analizės išvados.

Tyrimas atliekamas norint atskleisti, kaip vaiko piešinius analizuoja dailės pedagogai ir dailės terapijos metodus taikantys specialistai bei kokios metodinės pagalbos jiems reikėtų. Atsakymai reikalingi kuriant metodinę priemonę įvairių sričių specialistams (dailės terapeutams, dailės mokytojams, žmonėms, savo darbo praktikoje taikantiems dailės terapiją).

Pirmas etapas. Problemos apibrėžtis. Specialistai, taikantys dailės terapijos metodus savo veikloje yra įvairių profesijų ir kvalifikacijų bei dirba įvairiausiose institucijose. Dailės mokytojai siekia, kad per dailės pamokas mokiniai pagal savo išgales dalyvautų bendroje veikloje ir patirtų kūrybos džiaugsmą; stebėdami savo aplinką ir dailės kūrinius, mokytojai išsakyti savo įspūdžius, pagal savo išgales dalyvautų kultūriniame klasės, mokyklos ir bendruomenės gyvenime. Pamokų metu moko dailės priemonėmis reikšti savo vizualinę patirtį ir išgyvenimus, atskleisti save ir pasitikėjimą savo kūrybiniais sugebėjimais. Tuo tarpu dailės terapeutų vedami užsiėmimai nėra skirti norintiems išmokti piešti ar sukurti estetišką meno kūrinį. Dailės terapijos metodai nereikalauja specialių meninių sugebėjimų. Čia svarbus pats kūrybinis procesas, kuris pagal poreikius gali būti gydantis, ugdantis, atpalaiduojantis.

Antrasis etapas. Problemos sprendimo planas. Sukurtas tyrimo instrumentas specialistų apklausai. Darbo organizavimas: anketos patalpinimas internetinėje svetainėje www.apklausa.lt; kvietimų dalyvauti apklausoje platinimas; rezultatų surinkimas.

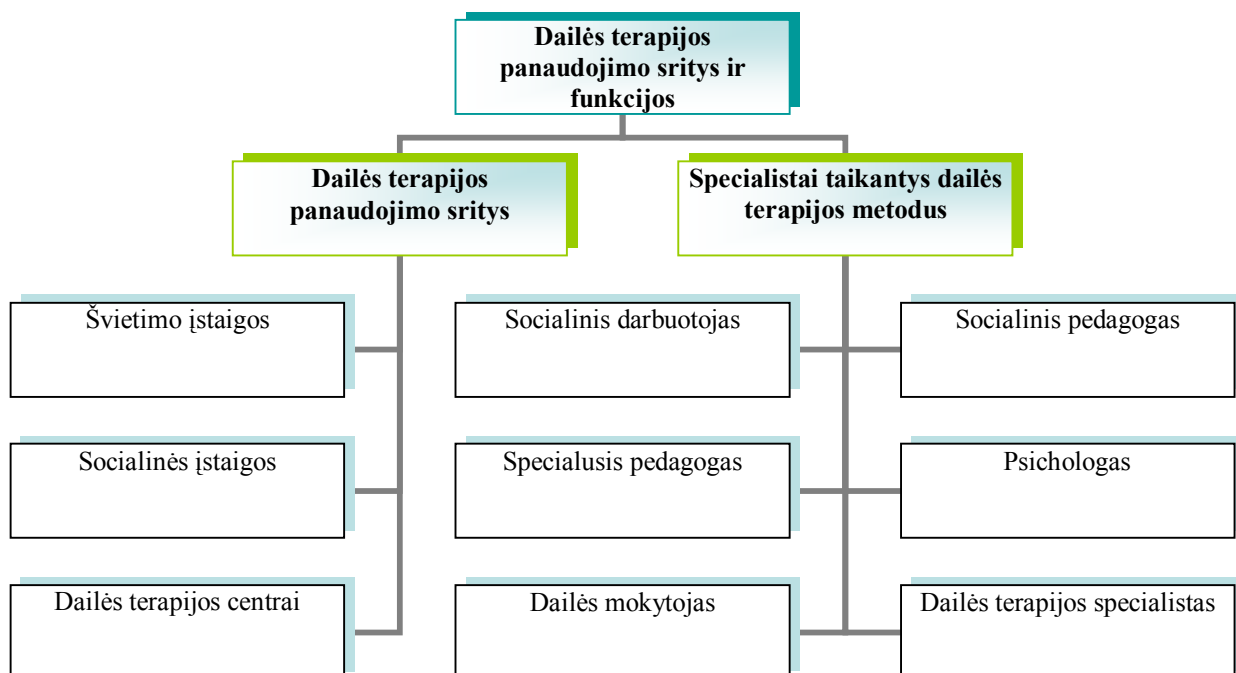
Trečiasis etapas. Tyrimo duomenų įvertinimui buvo pasirinkti aprašomosios matematinės statistikos metodai. Šiuo tyrimu siekiama reziumuoti reikšmingus duomenis, kurie buvo gauti atvirų klausimų būdu. Naudojant šį metodą, atsakymų į atvirus klausimus turinyje, buvo ieškoma

struktūrinių vienetų, kuriuos būtų galima sugrupuoti į tam tikras kategorijas bei atlikti matematinę analizę. Surinkti įvairūs vaikų piešiniai. Kurie bus grupuojami ir klasifikuojami pagal išraiškos priemonių išsidėstymą piešinyje, simbolių prasmes. Toks diferencijavimas - bandymas standartizuoti panaudotų dailės išraiškos priemonių reikšmes. Siekiama tobulinti metodinę priemonę tiek dailės pedagogams, tiek dailės terapeutams. Išanalizuotus piešinius bus galima rasti tinklinėje programoje „Paveikslų terapija“.

Ketvirtasis etapas. Atliekant literatūros šaltinių analizę, buvo nustatytos pagrindinės tyrimo kryptys: vaikų vizualinės raiškos raidos istorinė apžvalga, projekciniai testai vaiko piešinių analizei nagrinėti, dailės raiškos ir harmonizavimo priemonių klasifikacija. Remiantis šiomis kryptimis, buvo identifikuota problema.

Siekiant atskleisti tyrimo tikslines grupes vadovautasi šia schema:

- Institucijos, kuriose yra/gali būti taikomi dailės terapijos metodai: švietimo ir socialinės įstaigos.
- Atrankos kriterijai, atskleidžiantys problemas, kurių sprendimui yra/gali būti naudinga meno terapeuto veikla: specialiųjų poreikių asmenų ugdymas ir/ar kūrybinės raiškos metodų taikymas.
- Tikslinės specialistų grupės, galinčios išryškinti dailės terapijos panaudojimo sritis ir funkcijas teikiant pagalbą specialiųjų poreikių ugdytiniams. Žiūrėti 4 pav.:

4 pav. Dailės terapijos panaudojimo sritys ir funkcijos

Aukščiau minėtų sampratų ir modelių pagrindu, buvo atlikta tyrimo objekto operacionalizacija, kuria remiantis sukurtas tyrimo instrumentas, struktūruojami duomenys.

Tyrimas atliktas anketinės apklausos metodu. Remiantis tyrimo objekto operacionalizacija, sudaryta pusiau uždaro tipo anketa (1 priedas).

Anketą sudaro įžanga, 16 klausimų, 2 klausimai atviro pobūdžio. Klausimyno įžanginėje dalyje pristatytas tyrimo tikslas, tikslinės grupės, atlikėjas, akcentuojamas tyrimo anonimiškumas. Respondentų buvo prašoma pažymėti jiems tinkančius atsakymus arba parašyti savo atsakymą ten, kur nurodyta.

Pirmąjį anketos bloką sudaro 8 demografiniai klausimai apie respondentus: amžius, lytis, darbovietė, profesinė kvalifikacija, darbo stažas, teikiamos meninio užimtumo paslaugos.

Antrąjį anketos bloką sudaro 4 klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti, ar respondentai savo darbo praktikoje analizuoja vaikų piešinius, į ką atkreipia dėmesį analizuodami vaiko piešinį, kaip analizuoja vaikų piešinius.

Trečiąjį anketos bloką sudaro 4 klausimai (iš kurių 1 pusiau atviras), siekiantys išsiaiškinti ar savo darbo praktikoje, respondentai naudojami elektroninėje erdvėje sukurtomis priemonėmis, padedančiomis analizuoti vaiko piešinius, tinklinės programos („Paveikslų terapija“) teikiamais privalumais.

Tyrimo anketa buvo sukurta ir patalpinta internete naudojantis portalu www.apklausa.lt. Nuoroda į anketą kartu su kvietimu dalyvauti anketinėje apklausoje buvo siunčiama elektroniniu paštu, patalpinta socialiniame tinkle „Facebook“.

Tyrimo atlikimo metu iškilę sunkumai:

- Dažnas kontaktas į gautą elektroninį laišką reagavo kaip į brukalus – šiukšles, reklaminio pobūdžio elektronines žinutes, kurios nepageidaujamos;
- Potencialus respondentas, neturintis asmeninio kontakto su tyrimo atlikėju, nesijaučia įsipareigojęs dalyvauti apklausoje;
- Kai kurie respondentai neįsigilino į pateiktus klausimus;
- Dauguma dailės mokytojų neanalizuoja vaikų piešinių, todėl jiems buvo sunku atsakyti į pateiktus klausimus.
- Daugumai respondentų programa „Paveikslų terapija“ nebuvo žinoma, todėl tai įtakoją pasirinktą atsakymą (respondentai teigė, kad trūksta informacijos apie šią programą. Tačiau naudotąsi programa, jei tai būtų efektyvus būdas analizuoti vaikų piešinius).

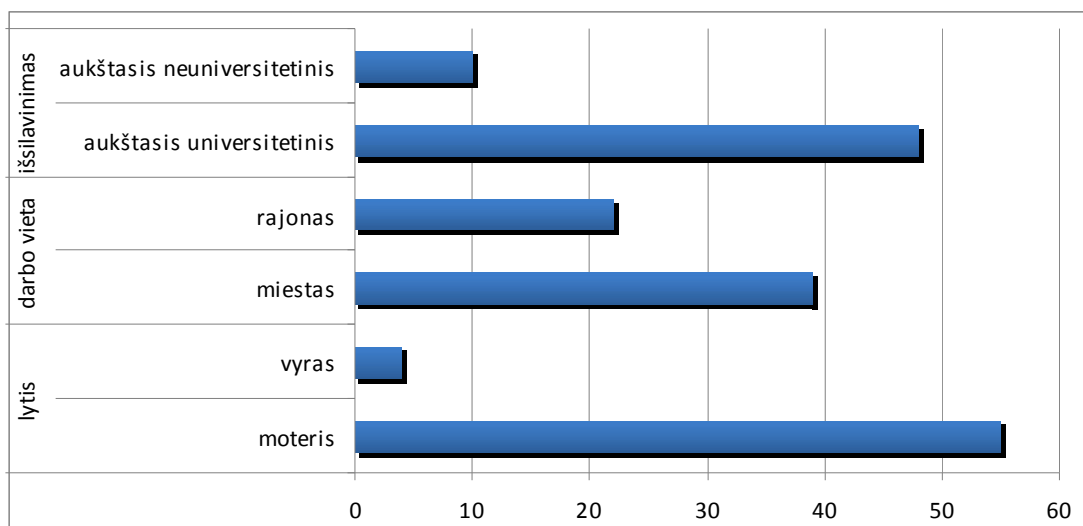
2.2. Tyrimo imtis

Tyrimas pagal trukmę yra trumpalaikis ir buvo atliktas 2014 m. kovo – balandžio mėnesiais. Tyrime dalyvavo įvairių sričių specialistai – dailės terapeutai, dailės mokytojai, socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, socialiniai darbuotojai ir pan.

Tyrimo dalyviai – 59 įvairių sričių specialistai, savo darbe taikantys dailės terapijos metodus. Pagal lytį respondentai pasiskirstė sekančiai: 4 vyrai, 55 moterys (žr. 5 pav.).

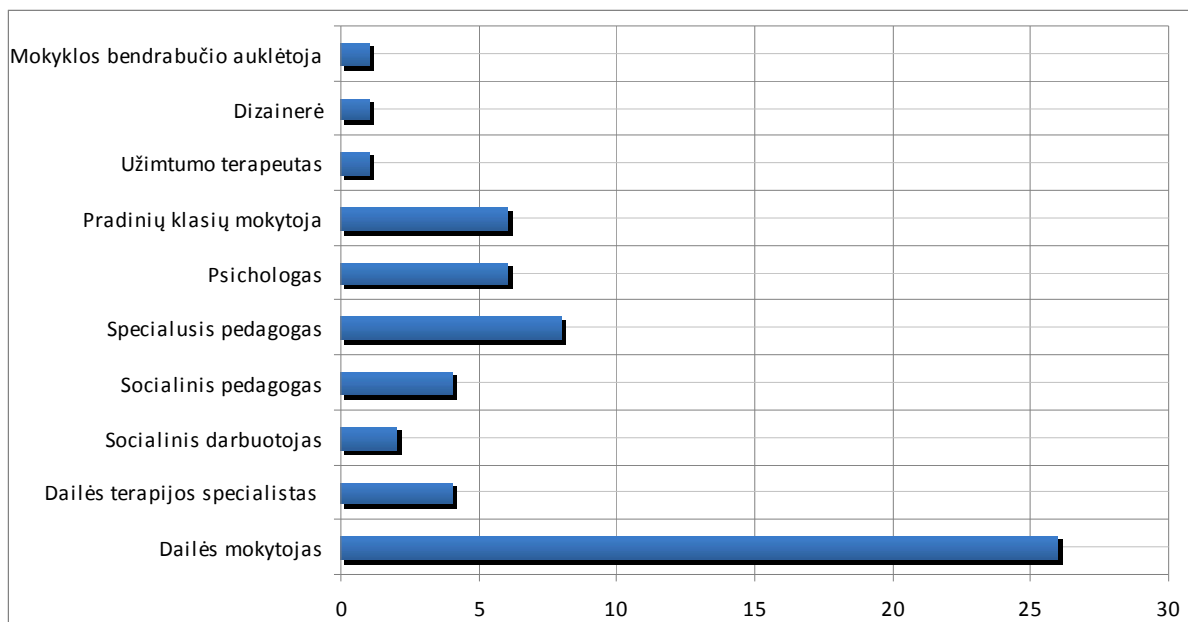
Respondentų duomenys apie jų darbovietę, pagal miestą/rajoną atskleidė, kad dauguma specialistų (39) dirba mieste. Šiek tiek mažesnę grupę sudarė respondentai, dirbantys rajone 22 respondentai (žr. 5 pav.).

Respondentų tarpe dominuoja specialistai, įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą 48 respondentai. Kiti turi aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą – 10 specialistų (žr. 5 pav.).

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį, darbo vietą, išsilavinimą, N

Siekiant išsiaiškinti tyrime dalyvavusių respondentų profesinę kvalifikaciją, darbuotojai nurodė tokias kategorijas. Žr. 6 pav.:

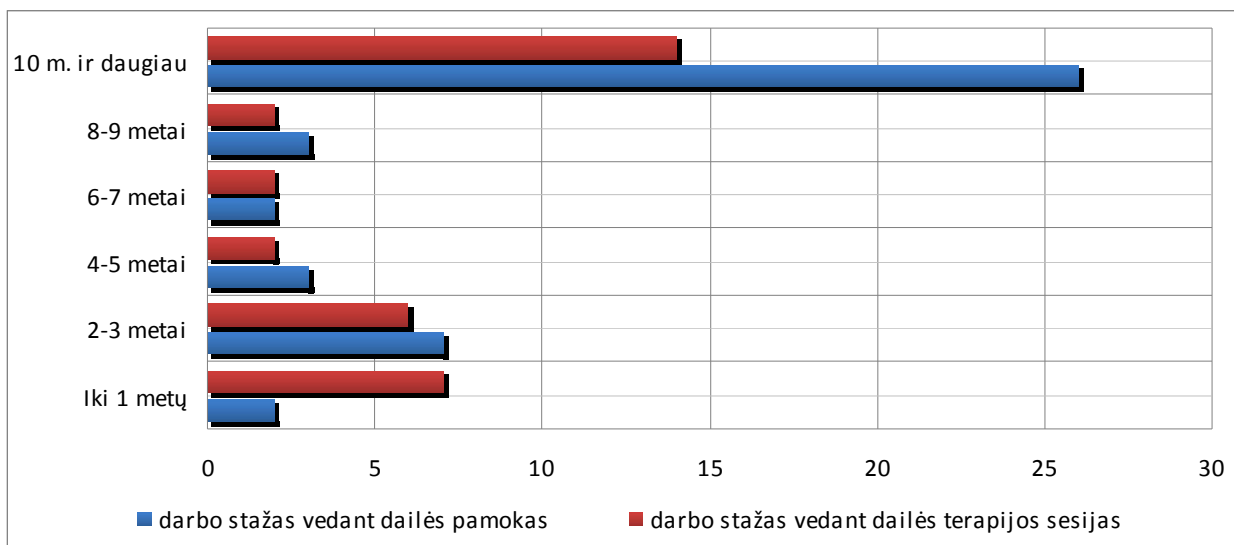

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal profesinę kvalifikaciją, N

Respondentų tarpe dominuoja specialistai, turintys dailės mokytojo profesinę kvalifikaciją - 26; 8 specialieji pedagogai, 7 pradinių klasių mokytojai; 6 psichologai; 4 dailės terapijos specialistai; 4 socialiniai pedagogai. Kiti: 2 socialiniai darbuotojai; 1 dizainerė, 1 užimtumo terapeutas.

Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis respondentų turi dailės mokytojo profesinę kvalifikaciją. Mažesnė dalis tiriamųjų - dailės terapijos specialisto kvalifikaciją. Tai reiškia, kad nemaža dalis dailės terapijos paslaugas teikiančių specialistų neturi profesinės dailės terapeuto kvalifikacijos. Gali būti, kad specialistai, vedantys dailės terapijos užsiėmimus, terapijos žinias įgijo savarankiškai nesertifikuotuose seminaruose, kursuose, mokymuose.

Šeštoju ir septintuoju tyrimo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokį darbo stažą turi respondentai vedantys dailės pamokas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniais bei vedant dailės terapijos sesijas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniais. Žr. 7 pav.:

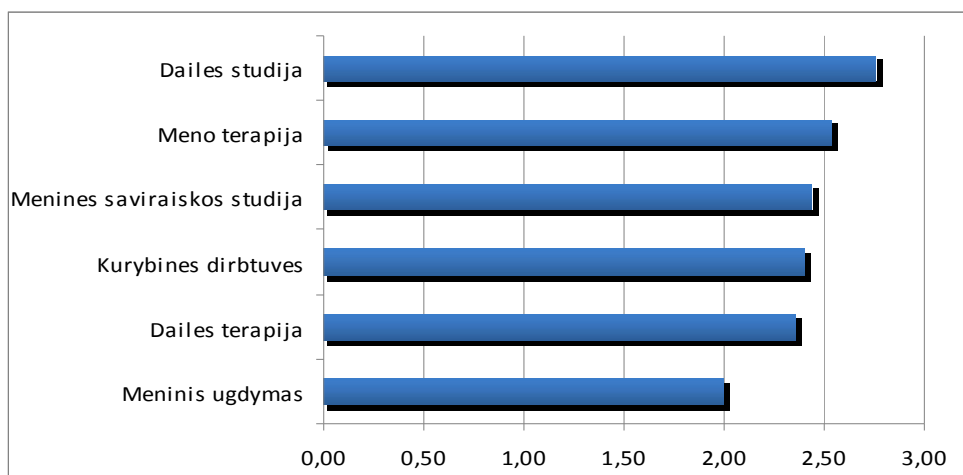

7 pav. Darbo stažas vedant dailės pamokas bei dailės terapijos sesijas, N

Gauti rezultatai atskleidė, jog tyrime dalyvavę 26 dailės mokytojai, turi nemažą patirtį (10 m. ir daugiau) vedant dailės pamokas. 8- 9 m. darbo stažą turi 3 respondentai, 6- 7 m. darbo stažą turi 2 respondentai. 4-5 m. darbo stažą turi 3 respondentai, 2 – 3 m. darbo stažą turi 7 dailės mokytojai. Iki 1 metų darbo stažą turi 2 specialistai. 14 tyrime dalyvavusių specialistų, veda dailės terapijos sesijas 10 m. ir daugiau. 2 specialistai turi 8- 9 m., 6-7 m., 4-5 m. darbo stažą. Net 7 veda dailės terapijos sesijas turintys iki 1 metų darbo stažą.

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma specialistų turi nemažą darbo stažą vedant dailės pamokas ugdymo įstaigoje. Rezultatai atskleidžia, kad vis daugiau žmonių savo darbe taiko dailės terapijos metodus. Vadinasi, prie šios disciplinos prisijungia vis daugiau naujų specialistų, taikančių dailės terapijos metodus ugdymo procese.

Aštuntuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kuris apibrėžimas tiksliausiai nusako respondentų teikiamų meninio užimtumo paslaugų pobūdį. Žr. 8 pav.:

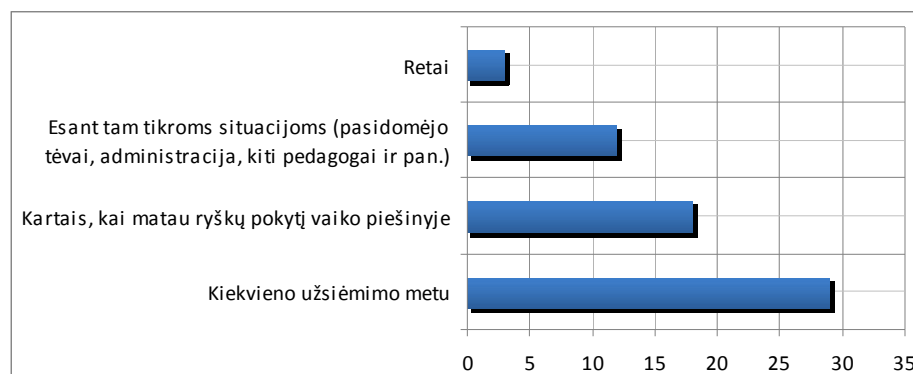
8 pav. Respondentų teikiamų meno užimtumo paslaugų apibūrinimas, M

Iš pateiktų atsakymų galime matyti, kad dailės studija surinko daugiausiai įverčių. Mažiausiai – meninis ugdymas. Yra nemažas sprūdis tarp dailės terapijos ir meninio ugdymo. Todėl galima teigti, kad dailės terapija ganėtinai populiari respondentų darbo praktikoje. Galima teigti, kad tyrime dalyvavo įvairių sričių specialistai. Todėl vieniems respondentams daugiau tiko vieni prioritetai, kitiems – kiti. Meninis ugdymas – sritis, skirta saviraiškai. Dailės studija – laisvesnė užsiėmimų forma. Meno terapija – apjungia dailės, teatro, šokio užsiėmimus. Dailės terapija susijusi su laisve, spontaniškumu, galimybe rinktis priemones.

Devintuoju tyrimo anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar respondentai savo darbo praktikoje analizuoja vaikų piešinius. Iš visų apklaustųjų net 55 respondentai analizuoja vaikų piešinius. Piešinių neanalizuoja tik 4 respondentai.

Remiantis tyrimo atsakymais galima teigti, kad piešinių analizavimas yra reikšmingas daugumai specialistų, taikančių dailės terapijos metodus savo darbo praktikoje.

Siekiant išsiaiškinti kaip dažnai respondentai analizuoja vaikų piešinius, atsakymai pateikiami 9 pav.:

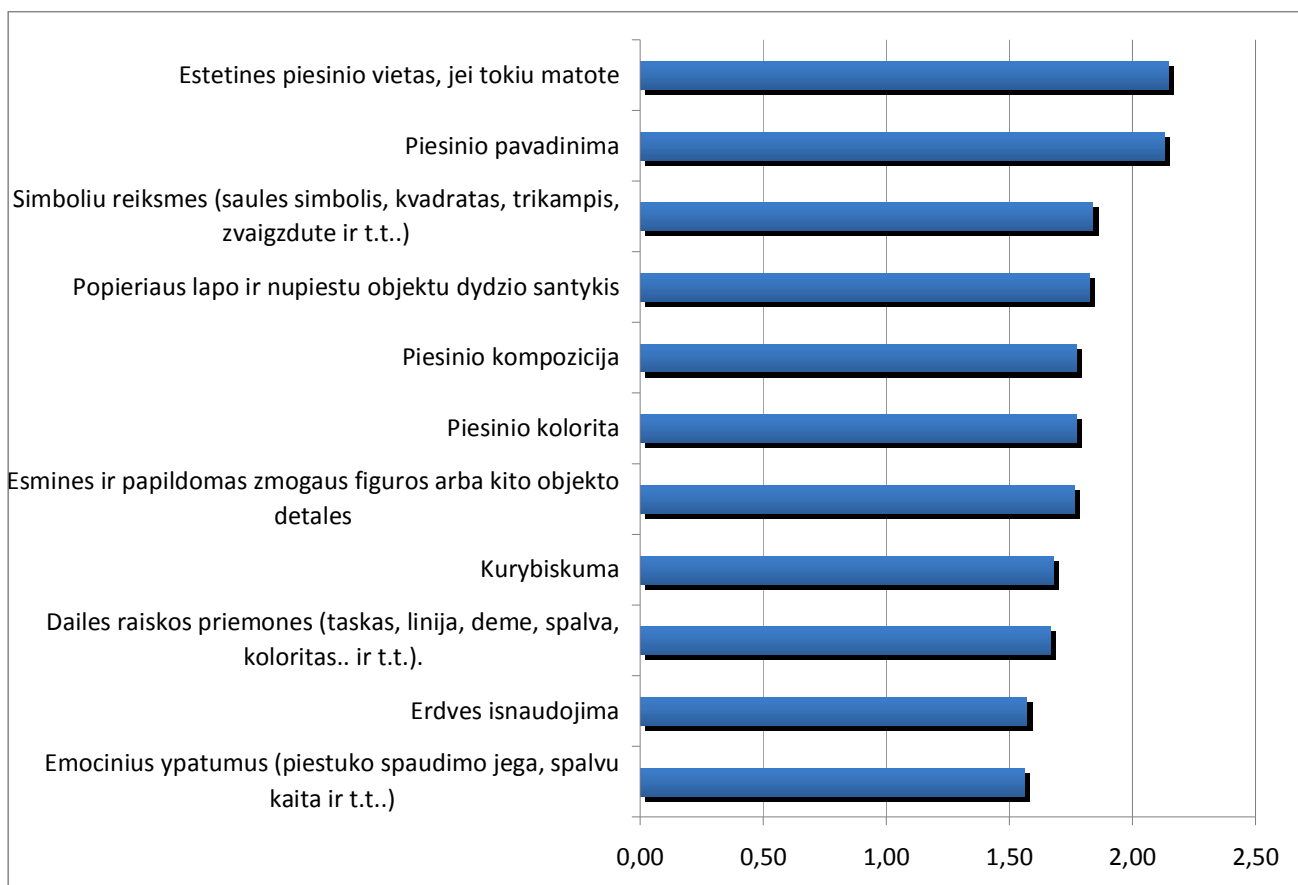

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal piešinių analizavimo dažnumą, N

Apibendrinant galima teigti, kad respondentai savo darbo praktikoje susiduria su piešinių analizavimu. Skiriasi tik piešinių analizavimo dažnumas: kiekvieno užsiėmimo metu (29), esant tam

tikroms aplinkybėms (12), atsiradus ryškiam pokyčiui piešinyje (18). Tai reiškia, kad įvairių specialistų darbe svarbią vietą užima piešinių analizavimas.

Siekiant išsiaiškinti į ką respondentai atkreipia dėmesį, analizuodami vaikų piešinius, atsakymai pasiskirstė labai įvairiai. Žr. 10 pav.:

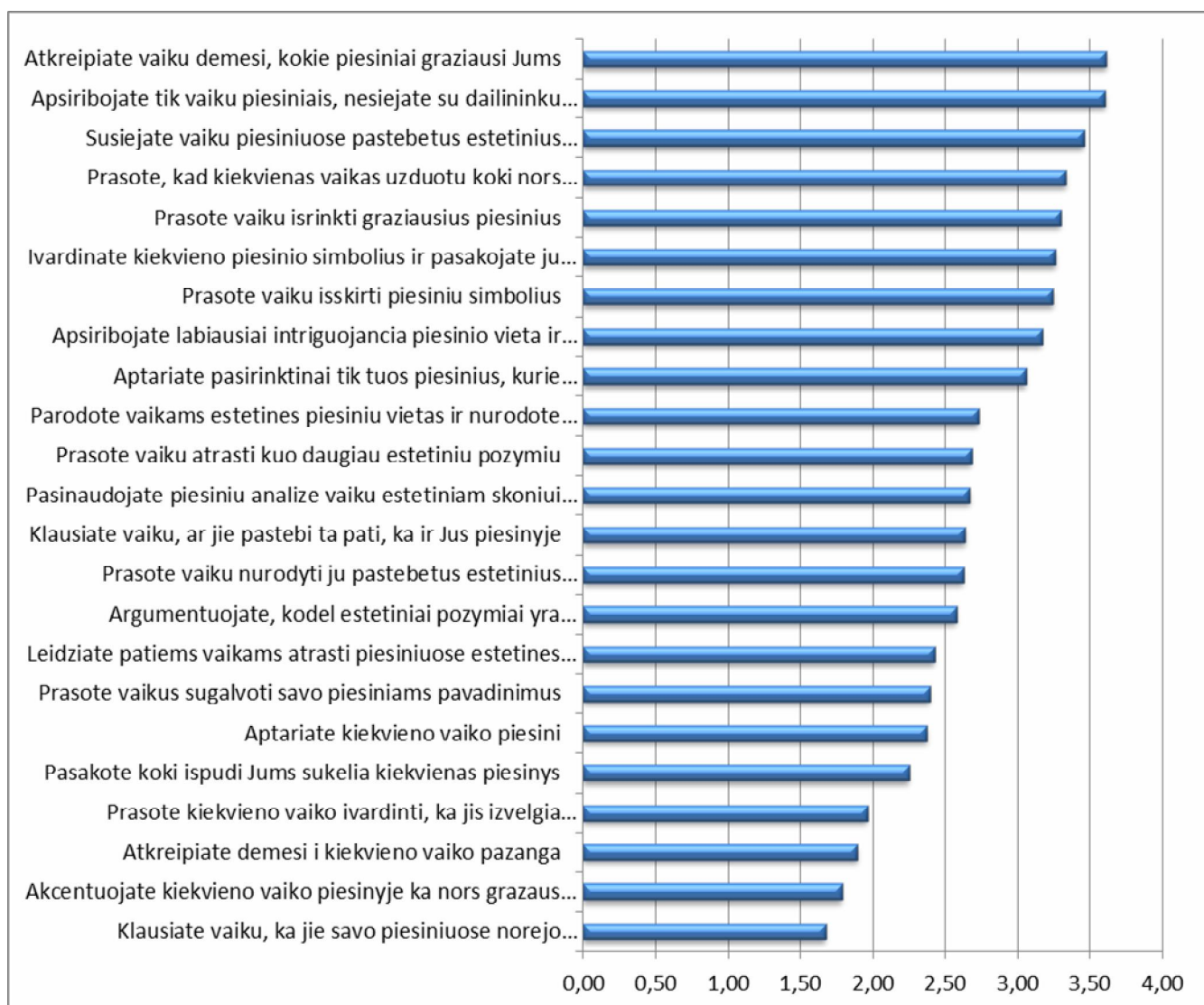

10 pav. Į ką Respondentai atkreipia dėmesį analizuodami vaiko piešinį, M

Gauti rezultatai rodo, kad įvairių sričių specialistai, analizuodami vaiko piešinį, daugiausiai dėmesio skiria estetinėms piešinio vietoms $M=2,15$, ($SD=0,870$) bei piešinio pavadinimui $M=2,13$, ($SD=0,778$). Svarbią vietą užima ir simbolių reikšmė $M=1,84$, ($SD=0,781$), popieriaus lapo ir nupiešto objekto dydžio santykis $M=1,82$, ($SD=0,782$), piešinio kompozicija $M=1,77$, ($SD=0,887$), koloritas $M=1,77$, ($SD=0,756$), esminės ir papildomos žmogaus figūros arba kito objekto detalės $M=1,76$, ($SD=0,637$). Nemažai dėmesio skiriama kūrybiškumui $M=1,68$, ($SD=0,789$), dailės raiškos priemonėms $M=1,67$, ($SD=0,644$). Mažiausiai įverčių surinko erdvės išnaudojimas $M=1,57$, ($SD=0,559$) bei emociniai ypatumai $M=1,56$, ($SD=0,627$).

Apibendrinant galima teigti, kad dailės specialistai didesnę dėmesį skiria estetinėms piešinio vietoms, piešinio pavadinimui (ar piešinys atskleidė temą), kompozicijai, koloritui, popieriaus lapo ir nupiešto objekto dydžio santykiui. Dailės terapeutai, psichologai, spec. pedagogai daugiau dėmesio skiria simbolių reikšmėms, esminėms ir papildomoms žmogaus figūros arba kito objekto detalėms, dailės raiškos priemonėms, emociniams ypatumams.

Dvyliktoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kaip respondentai analizuoja vaikų piešinius. Rezultatai pateikiami 11 pav.:

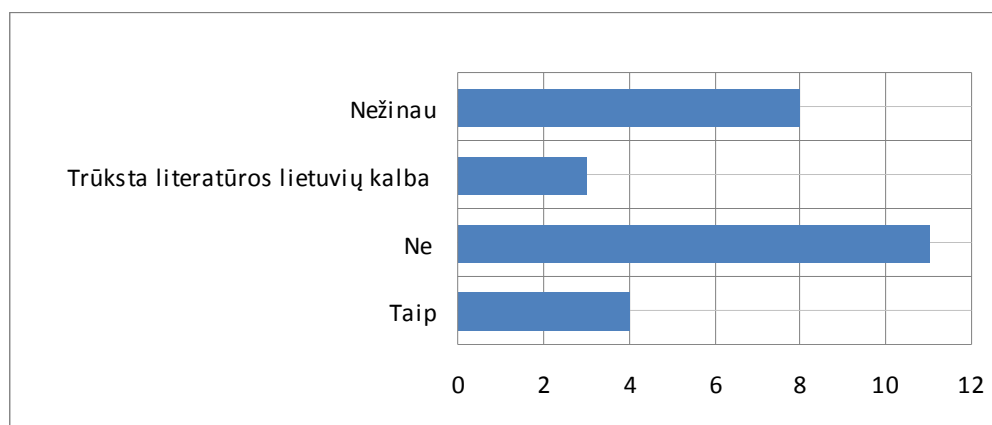

11 pav. Kaip respondentai analizuoja vaikų piešinius, M

Remiantis pateiktais duomenimis galima apibendrinti, kad specialistai analizuoja vaikų piešinius. Dauguma jų atkreipia dėmesį į estetiškas piešinio vietas, simbolių reikšmes, interpretuoja labiausiai intriguojančias vietas. Dailės mokytojai sieja piešinius su dailininkų kūryba. Džiugu pastebėti tai, kad specialistai, interpretuodami piešinius, atkreipia piešinio autoriaus dėmesį bei kitų vaikų pasisakymus. Tai atskleidžia, kad specialistui svarbus ne tik kūrinys, bet ir jo aptarimas, vaiko išsakytos pozicijos. Galima manyti, kad mokytojai tiesiogiai kreipiasi į vaikus, prašydami įvardinti tam tikrus požymius piešinyje. Tai liudija demokratiškus santykius tarp vaiko ir ugdytojo. Mokytojui svarbi vaiko nuomonė, jo gebėjimai. Dauguma respondentų neklausia vaikų, ką jie savo piešiniuose norėjo pavaizduoti $M=1,68$, ($SD=0,747$)., tai gali reikšti, kad mokytojai nesistengia atkreipti dėmesio į kiekvieno vaiko piešinį, neprašo kiekvieno vaiko įvardinti, ką jis išvelgia piešinyje, nesistengia akcentuoti kiekvieno vaiko piešinyje ką nors gražaus. Daugiausiai įverčių

surinko teiginys, kad pedagogai atkreipia dėmesį į tai, kokie piešiniai gražiausi specialistui $M=3,61$, ($SD=1,678$). Tai galėtų reikšti, kad mokytojas išsako savo poziciją piešinių analizavimo tema.

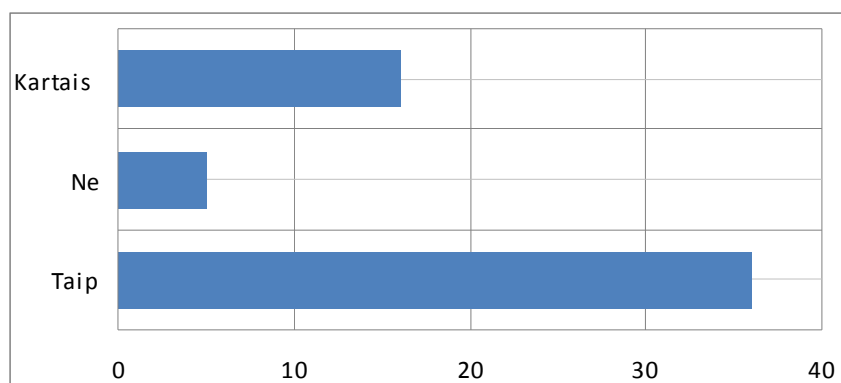
Tryliktuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar literatūroje yra pakankamai dėmesio skirta vaiko piešinio analizei, įvairiems požymiams nagrinėti. Rezultatai pateikiami 12 pav.:

12 pav. Literatūroje skiriamas dėmesys vaiko piešinio analizei, N

Apibendrinant respondentų atsakymus galima teigti, kad literatūroje nėra pakankamai dėmesio skirta vaiko piešinių analizės nagrinėjimui (11). Trūksta literatūros lietuvių kalba (3). Specialistai, mažiau susidūrę su piešinių analizavimu nežinojo kaip atsakyti į šį klausimą (8). Galima manyti, kad dailės mokytojai vaikų piešinių analizei naudoja jau turimą metodinę medžiagą (sukauptą savo metodinę bei seminarų, mokymų, konferencijų medžiagą).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar savo darbo praktikoje respondentai ieškojo informacijos elektroninėje erdvėje, kaip analizuoti vaikų piešinius. Žr. 13 pav.:

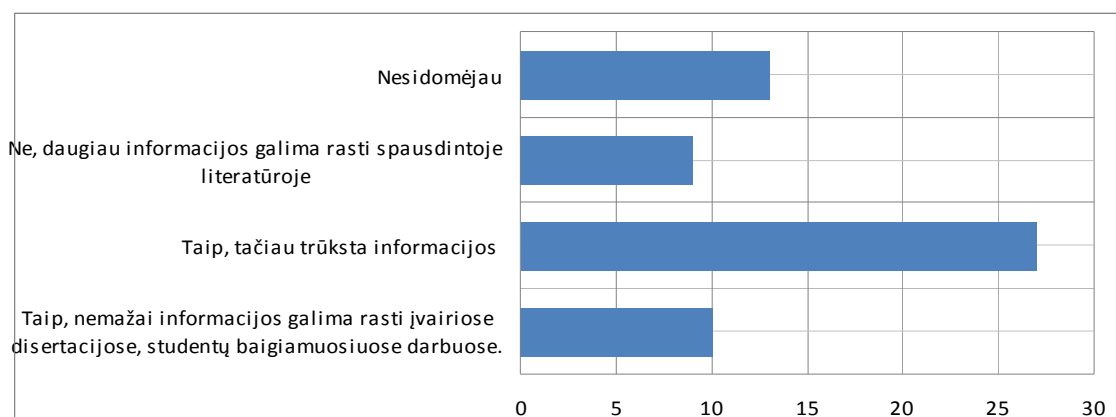

13 pav. Informacijos ieškojimas elektroninėje erdvėje, N

Gauti rezultatai rodo, kad net 26 respondentai ieškojo informacijos elektroninėje erdvėje, kaip analizuoti vaikų piešinius. Tik 5 respondentams neteko ieškoti informacijos.

Apibendrinant galima teigti, kad specialistai savo darbo praktikoje ieško informacijos elektroninėje erdvėje, norėdami nuodugniai išsiaiškinti rūpimus klausimus, vaiko piešinių analizavimo tema.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, ar savo darbo praktikoje, respondentai naudojami elektroninėje erdvėje sukurtomis priemonėmis, padedančiomis analizuoti vaiko piešinius. Žr. 14 pav.:

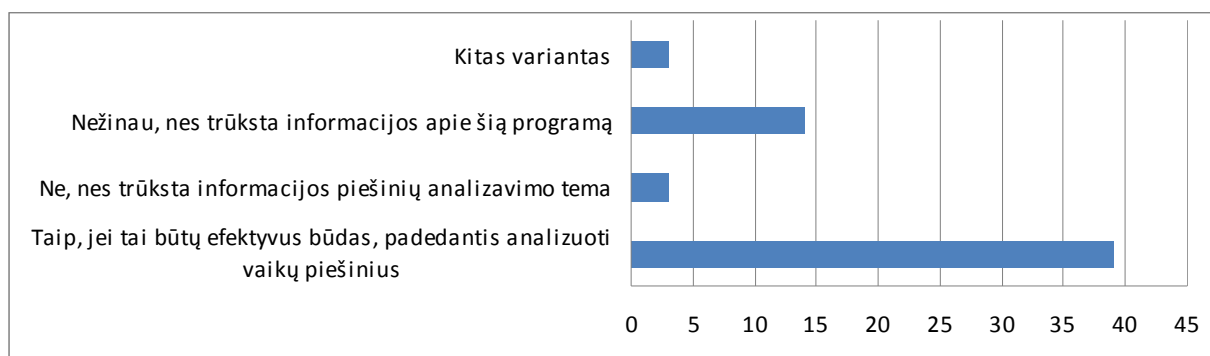

14 pav. Elektroninėje erdvėje sukurtų priemonių naudojimas, N

Galima teigti, kad elektroninėje erdvėje trūksta informacijos, padedančios analizuoti vaikų piešinius. Taip nurodė 27 respondentai. 10 respondentų nurodė, kad nemažai informacijos galima rasti įvairiose disertacijose, studentų baigiamuosiuose darbuose. 9 respondantai teigė, kad daugiau informacijos galima rasti spausdintoje literatūroje.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad dėl informacijos stokos specialistai ieško informacijos spausdintoje literatūroje, baigiamuosiuose studentų darbuose. Dailės mokytojai, turintys didesnę pedagoginio darbo patirtį, kritiškai vertina elektroninėje laikmenoje pasirodžiusią literatūrą – pirmiausia aptaria, diskutuoja, įvertina metodiniuose rateliuose, darbo grupėse, tik po to taiko praktiniame darbe.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar savo darbo praktikoje specialistai naudotųsi tinkline programa („Paveikslų terapija“), kurioje būtų galima grupuoti ir klasifikuoti piešinius pagal išraiškos priemonių panaudojimą ir jų reikšmes piešinyje. Žr. 15 pav.:

15 pav. Respondentų atsakymai apie tinklinės programos naudojimąsi, N

Dauguma respondentų (39) naudotųsi tinkline programa, 3 respondantai - nesinaudotų.

Apibendrinant galima teigti, kad respondantai naudotųsi tinkline programa, jei tai būtų efektyvus būdas piešinių analizei nagrinėti. Dalis respondentų tyrimo metu nežinojo, kad egzistuoja

programa „Paveikslų terapija“, todėl jiems buvo sunku atsakyti į šį klausimą, neturint kompetencijos.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kodėl įvairių sričių specialistai analizuoja vaikų piešinius. Dauguma respondentų plačiai atsakė į šį klausimą. Rezultatai pateikiami 22 lentelėje.

22 lentelė

Kategorija	Empirinių teiginių pavyzdžiai	Teiginių sk.
Jūsų vertinimai analizuojant vaikų piešinius	<p>„Labai idomu sie aspektai: vaiko psichologinis nusiteikimas, gebėjimas atsiriboti ar neatsiriboti nuo tos dienos įvykiu ir uzimtumo, vaiko gebėjimas susikaupti, kurybiškumas, minties išbaigtumas, mokejimas spalvomis išreikšti savo emocijas. Domina ir galutinis rezultatas: ar pasiektas tikslas, užsiemimo atitikimas poreikius, galiausiai nusiramėjimas, pasitenkinimas, tobulejimas, savo vertės pajautimas“;</p> <p>„Stebiu pokyčius:(ypač spalvinius). Su vaikais, turinčiais elgesio problemų, piešinius dažniausiai aptarinėjame kartu. Stengiuosi išsiaiškinti, kaip mokinys jautėsi piešdamas, tapydamas, kurdamas. Tokie pokalbiai turi didelės įtakos mokinių kūrybiškumo ugdymui, padeda jiems geriau susivokti savo jausmų pasaulį“.</p> <p>„Noriu geriau pažinti vaikus, žinoti jų poreikius, siekius ir išgyvenimus. Taip galiu jiems padėti spręsti emocines ir elgesio problemas, tobulėti ir ugdytis, kaip asmenybės“.</p> <p>„Piešinys nusako vaiko būseną, emocijas, savijautą. Iš piešinio galima spręsti apie asmenybės vystymąsi ir kt.“</p>	30

Respondentų pateikti atsakymai. Sudaryta autorės.

Tyrimo metu respondentai, atsakydami į anketos klausimus, pateikė išsamius pastebėjimus, pasiūlymus, vertinimus. Džiugu, kad dauguma respondentų palaikė magistrinio darbo idėją, aiškiai bei nuosekliai išsakė savo nuomonę. Rezultatai pateikiami 23 lentelėje.

23 lentelė

Kategorija	Empirinių teiginių pavyzdžiai	Teiginių sk.
Jūsų vertinimai analizuojant vaikų piešinius	<p>„Daug yra vaikų, kuriems dailės terapija, menai, kurybiniai darbai yra atgrasu (ta pati galima pasakyti ir apie suaugusius). Dažnai įvairiuose seminaruose "laikui išnaudoti" pakisama dailės terijos užduotis. Kai kuriuos vaikus tai erzina, jiems tai nėra nusiramėjimas, jie meliau zaidžia pvz. saskemis, bendrauja, tokiu būdu pailsi, atsigaua. Dailės terapija yra naudinga tuo, kad, jei vaikas visai nenori kalbėti, gali savo jausmams "duoti valia" spalvomis“.</p> <p>„LABAI REIKIA TOKIOS PROGRAMOS, SUTAUPYČIAU DAUG LAIKO ANALIZUOJANT VAIKŲ PIEŠINIUS“.</p> <p>„Būtų patogu naudotis tokia tinkline programa. Tai palengvintų darbą, informacija būtų vienoje vietoje. Svarbu, kad sukūrus tokį puslapį, "neužmigtų", pastoviai būtų atnaujinama informacija, žmonės dalyvautų puslapio veikloje. Sėkmės!“</p> <p>„Dailės terapija yra labai reikalinga šiuolaikinėje mokykloje. Ji ypač padėtų ugdant mokinius, turinčius elgesio bei mokymosi sunkumų. Taip pat būtų naudinga ir bet kuriam mokytojui, kaip priemonė, padedanti įveikti psichologinį nuovargį“.</p> <p>„Mažai žinau apie šią programą, bet, manau, būtų naudingas pagalbininkas mokytojo darbe. Sutaupytime laiko, būtų patogu. Aš pasinaudočiau ne tik darbui, bet savo malonumui, nes domiuosi meno terapija“.</p> <p>„Manau, kad programa galėtų pagerinti mokinių meninio ugdymo kokybę. Domiuosi dailės terapija, norėčiau, kad tinklinėje programoje rasčiau atsakymų į man kylančius klausimus“.</p> <p>„Dailės terapija puikus būdas padėti vaikui susivokti savyje ir aplinkoje“.</p> <p>„Palengvintų mokytojų darbą, nes specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių daugėja, deja. Kaip būtų paprasta - vienoje vietoje randi informaciją, paaiškinimus. Šaunu!“</p>	33

Respondentų pateikti pasiūlymai, pastebėjimai, vertinimai. Sudaryta autorės

2.3. Vaiko piešinių analizės taikymo galimybės ugdymo praktikoje

Kaip teigia J. A. Benoit, G. Pettinati (2012), norint padaryti tam tikras išvadas, reikia turėti seriją piešinių su tais pačiais požymiais. Autorės pataria nepamiršti kitoje piešinio pusėje užrašyti autoriaus vardą, datą, amžių, trumpą paveikslą paaškinimą ar kitą naudingą informaciją. Ilgainiui galima surinkti pakankamai piešinių, kuriuos galima palyginti, išskirti pasikartojančius ar ryškėjančius požymius.

Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijose (Vilnius, 2010), rašoma, kad pamokų metu mokinių darbai analizuojami atsižvelgiant į vaikų vaizdines raiškos formas, pagal tam tikrus kriterijus: emocionalumą, racionalumą, detalumą, sąlygiškumą, kompozicijos įvairumą, spalvinį turtingumą, naudojamą priemones, technikos įsisavinimą ir pan.

Tyrimo dalyvavusių ugdytinių kūriniai buvo chronologine tvarka sugrupuoti piešinių kataloguose, nustatyta piešinio atlikimo technika. Į katalogus įtraukti tie kūriniai, kuriuose atsiskleidžia autoriaus išgyvenimai, kūrybos metu egzistavusios mintys, atskleidžiamas estetinis patrauklumas, panaudotos technikos.

Kad piešinių analizė vyktų produktyviai, pirmiausia reikia piešinius grupuoti bei klasifikuoti pagal tam tikrus požymius:

- Dailės raiškos priemonės (taškas, linija, dėmė, spalva, koloritas ir t.t.);
- Emocinius ypatumus (pieštuko spaudimo jėgą, spalvų kaitą ir t.t.);
- Simbolių reikšmes (saulės simbolis, kvadratas, trikampis, žvaigždutė ir t.t.);
- Esmines ir papildomas žmogaus figūros arba kito objekto detales;
- Erdvės išnaudojimą;
- Piešinio kompoziciją;
- Piešinio koloritą;
- Popieriaus lapo ir nupieštų objektų dydžio santykį;
- Piešinio pavadinimą;
- Estetines piešinio vietas, jei tokių pastebima piešinyje;

2.3.1. Linos (vardas pakeistas) piešinių analizė

Analizei pasirinkta 14 žmogaus piešinių (žr. priedas Nr. 2, priedas Nr. 3, priedas Nr. 4, priedas Nr. 5, priedas Nr. 6) kuriuose pastebimos esminės ir papildomos detalės. Pagal *H–T–P* metodiką buvo suskaičiuota, kiek kartų Lina (vardas pakeistas) piešiniuose kartojasi vaizduojami objektai. Analizės duomenys pateikti 24 lentelėje.

24 lentelė

Esminės ir papildomos žmogaus piešinių detalės*

	Požymiai	Požymis yra (piešinių sk.)	Požymio nėra (piešinių sk.)
Žmogus	Kūną sudaro ovalo forma	9	5
	Kūną sudaro trikampio forma	5	9
Pagrindinės detalės	Galva	14	-
	Akys	14	-
	Nosis	10	4
	Burna	14	-
	Ausys	-	14
	Kaklas	-	14
	Liemuo	-	14
	Rankos su pirštais	-	14
	Kojos	8	6
	Pėdos	-	14

* Sudaryta autorės

Žmogaus piešiniuose esminių detalių vaizdavimas labai svyruoja. Lina (vardas pakeistas) savo piešiniuose dažniausiai vaizduoja galvą ir kūną (galva vaizduojama ovalo formos (žr. 16 pav.); kūną 9 piešiniuose sudaro ovalo forma (žr. 16 pav.), rečiau, tačiau pasitaiko kūnas vaizduojamas trikampio formos (5 piešiniai)).

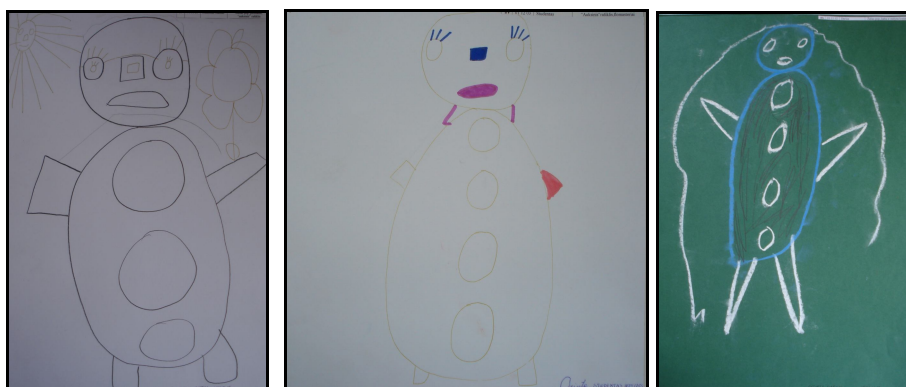
16 pav. Galvos ir kūno vaizdavimas piešinyje

Mergaitės piešiniuose sunku aptikti tokių požymių kaip ausys ir kaklas. Kai kuriuose piešiniuose nėra pavaizduotos nosies, arba ji vaizduojama kvadrato formos (kartais net tarpukyje) Daugumoje piešinių mergaitė vaizduoja atvirą arba paryškintą burną (žr. 17 pav.).

Linos (vardas pakeistas) piešiniuose vyrauja labai didelės akys, sodriai užjuodintais vyzdžiais. Pasitaiko ir piešinių, kuriuose akys vaizduojamos piešiant du tuščiavidurius apskritimus, o virš jų pavaizduoti įstriži brūkšneliai – panašūs į blakstienas (žr. 17 pav.).

Mergaitės piešiniuose vyrauja sodriai užjuodintos, kvadrato forma vaizduojamos rankos, kurios nukreiptos į viršų (žr. 17 pav.). Kai kuriuose piešiniuose buvo pastebimas rankų bei plaštakų praleidimas (žr. 17 pav.).

Linos (vardas pakeistas) piešiniuose žmogus dažnai vaizduojamas be kojų. Tokiu atveju, kai nupiešiamos kojos, piešinyje nėra pėdų. Išraiškos detalės atskleidžia, kad piešinyje esantis žmogus tarsi nestovi ant žemės (žr. 17 pav.).

17 pav. Nosies vaizdavimas piešinyje

Žiūrint į mergaitės piešinius, žvilgsnį patraukia ant kūno vaizduojami 3- 5 įvairaus dydžio apskritimai. Tai dekoratyvumo suteikiantis akcentas – sagos.

Išnagrinėjus Linos (vardas pakeistas) piešinius galima pastebėti esmines ir papildomas žmogaus figūros detales: galva, kūnas, rankos, kojos, akys, nosis, burna. Nors, piešiniuose kartais pamirštama pavaizduoti nosį. Išvardinti požymiai kartojasi. Mergaitės piešiniuose sunku pastebėti tokių detalių kaip kaklas, ausys, liemu, plaštakos, pėdos.

Linos (vardas pakeistas) piešinyje „Žvaigždės“ pasitaiko simbolių, panašių į žvaigždes. Jie išmėtyti visame popieriaus lape (nuo apačios iki viršaus, nuo kairės iki dešinės pusės) (žr. priedas Nr. 6). Vyrauja šilta rožinė, šviesiai žalia, pilka, mėlyna spalvos (žr. 18 paveikslą).

18 pav. „Žvaigždės“ 02-01-14

Apibendrinant galima teigti, kad žvaigždės, išmėtytos popieriaus lape, įvairiomis kryptimis, piešiniui suteikia dinamiškumo. Vyraujančios pastelinės spalvos nuteikia ramiai, švelniai.

Piešinyje „Žvaigždės“ (žr. 19 paveikslą) taip pat pasitaiko vaizduojamų žvaigždžių, kurios chaotiškai išmėtytos visame popieriaus lape (nuo apačios iki viršaus, nuo kairės iki dešinės pusės). Pasirinktas juodas popieriaus lapas, ant kurio piešiamos rudos, rusvos (ochra) žvaigždės (žr. priedas Nr. 7).

19 pav. piešinyje „Žvaigždės“ 02-01-14

Išvada: Pasirinktos tamsesnės spalvos (ruda ir jos atspalviai) todėl, kad mergaitei buvo siūloma piešti ant juodo popieriaus lapo. Žvaigždės, išmėtytos popieriaus lape, įvairiomis kryptimis, piešiniui suteikia dinamiškumo.

Analizuojant sekantį piešinį (be pavadinimo), nupieštą 01-11-12 (žr. 20 pav.), (žr. priedas Nr. 7), reikia atkreipti dėmesį į akcentuojamus formalius elementus: figūros dydžius, vietą popieriaus lape, piešinio užbaigtumą, spalvos pasirinkimą ir pan. Pasirinkta priemonė: ryškus raudonas flomasteris.

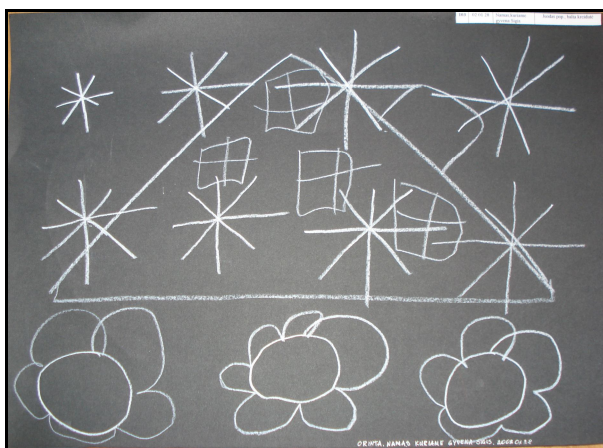
Lina (vardas pakeistas) saulę nupiešė lapo kairėje pusėje. Intensyvūs jos spinduliai krinta žemyn, apšviesdami gėlės žiedą. Gėlė piešinyje vaizduojama išsiskleidusi. Didelį erdvės išnaudojimą piešinyje užima saulės vaizdavimas (krinantys spinduliai atrodo pernelyg karšti).

20 pav. Piešinys (Be pavadinimo) 01-11-12

Apibendrinant galima teigti, kad mergaitė piešinyje pavaizdavo saulės spindulių apšviestą gėlę. Nagrinėjant šį piešinį reikėtų atkreipti dėmesį į užimtų objektų dydžių santykius. Taip pat svarbu pastebėti, kad trūksta tokių akcentų kaip gėlės stiebas, lapai. Sunku pasakyti ant kokio paviršiaus ji auga.

Linos (vardas pakeistas) piešinio „Namas, kuriame gyvena Mantas (vardas pakeistas)“ perteikimui pasirinktas juodas popieriaus lapas, balta kreidutė. Namas vaizduojamas lapo centre, trikampio formos. Vizualiai atrodo, tarsi vaizduojamas tik namo stogas. Galima išvelgti 4 didelius langus. Kai kur juos užstoja snaigės (jos atrodo tarsi krentančios). Galima išvelgti kaminą, tačiau jokių dūmų pėdsakų nesimato. Lapo apačioje vaizduojamos 3 gėlės (žr. 21 pav.) (žr. priedas Nr. 7).

21 pav. „Namas, kuriame gyvena Mantas (vardas pakeistas)“ (2002-01-28)

Anot J.A. Benoit, G. Pettinati (2012), galima teigti, kad interpretuojant piešinį reikia išsiaiškinti kas jame pavaizduota: vaikystės namas, dabartinis namas, jei tai kieno nors kito namas, tai ką jis reiškia piešėjui.

Interpretuojant šį paveikslą svarbu pastebėti, kad namas piešiamas lapo viršutinėje dalyje, o jo apačia - lapo centre. Namo piešinyje trūksta tokių detalių kaip durys, sienos, langai. Galima pastebėti dinamikos elementų.

Apibendrinant galima teigti, kad piešinio pavadinimas nurodo, kad namas skirtas Mantui (vardas pakeistas). Tai gali reikšti, kad mergaitei šis asmuo yra svarbus. Interpretuojant paveikslą reikėtų atkreipti dėmesį į vaizduojamų objektų dydžių santykius, tam tikrų detalių (stogo, durų) nebuvimą bei piešinio dinamiškumą. Paveiksle taip pat svarbią vietą užima gėlių vaizdavimas.

Piešiniui „Mano namai“ (2002-03-04) (žr. priedas Nr. 8). perteikti pasirinktas baltas popieriaus lapas, gvašas.

Namas vaizduojamas be pagrindinių sudėtinių dalių: nėra langų, durų. Galima išvelgti tik pagrindinę namo konstrukciją – siena ir stogas vaizduojami kartu. Namo kontūrai piešiami stora, juoda linija, norint paryškinti nupieštų formų kontūrus, išryškinti kitas spalvas. Siena vaizduojama su akcentuotu pagrindo kontūru (žr. 22 paveikslą).

Piešinyje galima išvelgti kaminą (dėmė, panaši į kvadrato formą), iš kurio rūksta dūmai (tiesi, ryški, juoda linija). Piešinio fonas užpildytas violetinės, geltonos, žalios spalvos dėmėmis.

22 pav. „Mano namai“ 2002-03-04

Išvados:

Piešinys yra vaizduojamas namas iš priekio, tačiau reikėtų tikslesnio paties vaiko paaiškinimo. Paveiksle atsispindi pagrindinės detalės: siena (su akcentuotu pagrindo kontūru) ir stogas sujungti kartu, kaminas su tiršta dūmų linija. Piešinyje nėra tokių detalių kaip langai, durys. Paveikslo visuma talpinama lapo centre, tačiau neaišku ant ko objektas pastatytas.

Lina (vardas pakeistas) piešinyje „Snaigės Mariui (vardas pakeistas)“ vaizduoja kvadrato formos tuščiavidurę figūrą, kurioje perteikiami įvairūs simboliai: žvaigždės, 3 paeiliui nupiešiami taškai (didėjančia arba mažėjančia tvarka) (žr. 23 pav.).

23 pav. „Snaigės Mariui“ (2002-02-18)

Apibendrinant galima teigti, kad analizuojant šį piešinį reikėtų atkreipti dėmesį į pavaizduotus objektus: žvaigždžių bei taškų išdėstymą, objektų įrėminimą popieriaus lape, erdvės išnaudojimą bei objektų dydžių santykius.

Linos (vardas pakeistas) piešinyje „Kad Marius (vardas pakeistas) būtų laimingas“ (2001-11-07) (žr. priedas Nr. 8) vyrauja abstrakčių linijų įvairovė, neižvelgiama konkretaus objekto. Pasirinktos priemonės: geltonas A3 formato lapas, guašas.

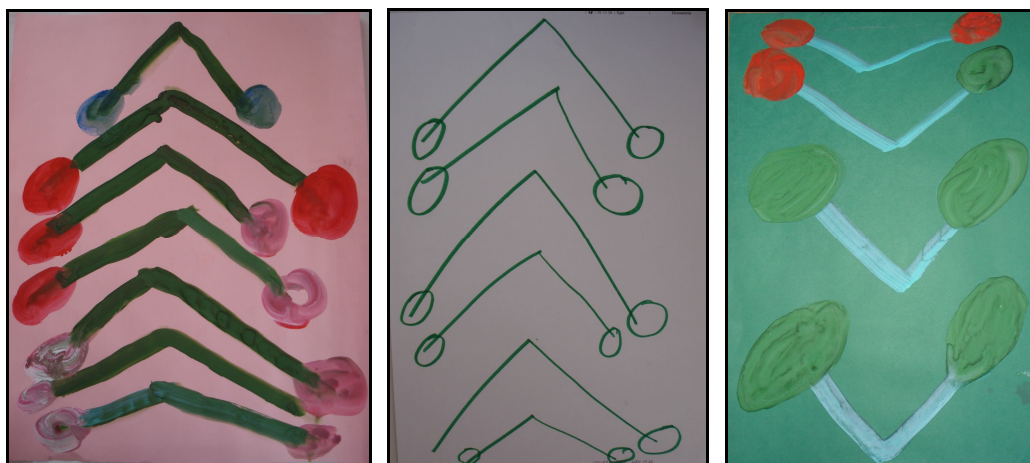
Kompozicija perteikiama brėžiant liniją nuo lapo apačios iki viršaus. Vaikas nejaučia ryšio tarp lapo plokštumos, ir to ką nori pavaizduoti. Linijos nesustabdo mūsų žvilgsnio, traukia nubrėžta kryptimi. Jos parodo vieną kryptį, tačiau nesusijungia. Piešinyje galima išvelgti ir taškus, kurie sudaro dėmės išpūdį. Fonui perteikti pasirinktos žemės spalvos: žalia, ruda, geltona, pasitaiko juodos bei mėlynos atspalvių (žr. 24 pav.).

24 pav. „Kad Marius būtų laimingas“ (2001-11-07)

Apibendrinant galima teigti, kad nagrinėjant šį piešinį reikėtų atkreipti dėmesį į dėmių bei linijų išdėstymą, spalvų įvairovę, erdvės išnaudojimą. Paveiksle vaizduojamos linijos traukia mūsų žvilgsnį nubrėžta kryptimi. Pasikartojantys taškai (arba dėmės) suteikia ritmiškumo išpūdį.

Linos (vardas pakeistas) piešinių analizei tirti pasirinkti 3 piešiniai, kuriuose pastebimos esminės ir papildomos detalės piešiant medį. Pagal *H-T-P* metodiką buvo suskaičiuota, kiek kartų vaiko piešiniuose kartojasi vaizduojami objektai. Piešinyje pastebimi elementai: šakos, dekoratyvinės detalės (arba tai kankorėžiai, arba kalėdiniai žaisliukai). Reikėtų atkreipti dėmesį ir į erdvės išnaudojimą, popieriaus lapo ir nupieštų objektų dydžio santykį (žr. 25 paveikslą).

25 pav. Medis – eglė

Apibendrinant galima teigti, kad medžio matmenys formate atspindi kaip mergaitė supranta šio objekto vaizdavimą. Piešiniuose vyrauja asimetrija, pasikartojantis šakų bei dekoratyvinių detalių vaizdavimas. Svarbu pastebėti, kad medis vaizduojamas per visą popieriaus lapą, jame trūksta tokių akcentų kaip kamienas, šaknys, žievė, lapai.

2.3.2. Ligitos (vardas pakeistas) piešinių analizė

Analizei pasirinkti 6 žmogaus piešiniai (žr. priedas Nr. 9, priedas Nr. 10), kuriuose pastebimos esminės ir papildomos detalės. Pagal *H-T-P* metodiką buvo suskaičiuota, kiek kartų Ligitos (vardas pakeistas) piešiniuose kartojasi vaizduojami objektai. Analizės duomenys pateikti 25 lentelėje.

25 lentelė

Esminės ir papildomos žmogaus piešinių detalės*

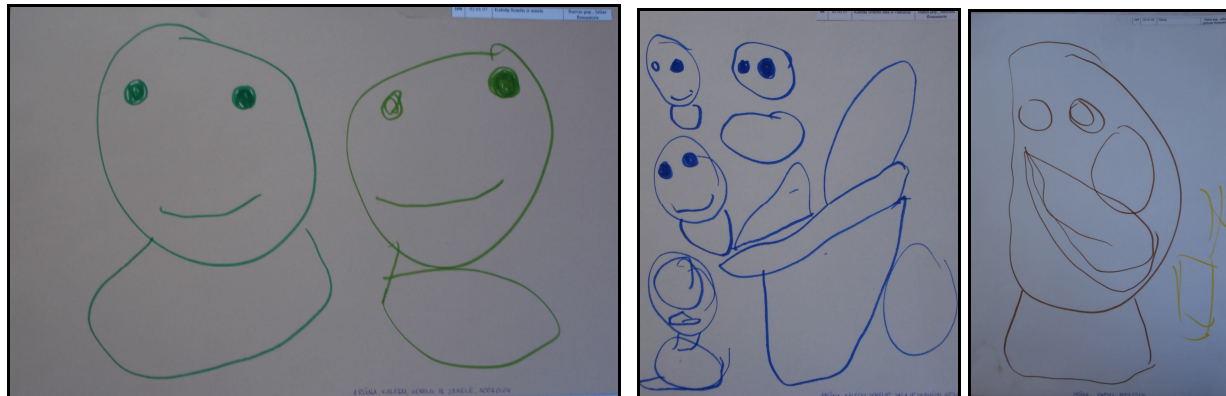
	Požymiai	Požymis yra (piešinių sk.)	Požymio nėra (piešinių sk.)
Žmogus	Kūną sudaro ovalo forma	6	-
Pagrindinės detalės	Galva	6	-
	Akys	6	-
	Nosis	1	5
	Burna	6	-
	Ausys	1	5
	Kaklas	-	6
	Liemuo	-	6
	Rankos su pirštais	-	6
	Kojos	-	6
	Pėdos	-	6

* Sudaryta autorės

Sukurti piešiniai pasižymi tokiomis ypatybėmis: galva sudaryta iš paprasčiausios formos – apskritimo. Piešiniuose aiškiai atpažįstame veidą. Esminių detalių vaizdavimas labai svyruoja.

Ligita (vardas pakeistas) savo piešiniuose dažniausiai vaizduoja galvą ir kūną (ovalo formos). Akys - kaip tuščios akiduobės. 2 piešiniuose vyrauja spalva užtušiuotos akys. Daugumoje piešinių mergaitė vaizduoja plona linija nupieštą šypseną (žr. 26 pav.).

Ne visuose mergaitės piešiniuose yra ausys, nosis, sunku aptikti kaklo požymių. Nėra vaizduojamų rankų, plaštakų, bei kojų (žr. 26 pav.).

26 pav. Ligitos piešiniai

Taigi, išnaginėjus Ligitos (vardas pakeistas) piešinius, kuriuose vaizduojamas žmogus, galima apibendrinti, kad esminių detalių nebuvimas piešinyje yra reikšmingas analizuojant vaikų piešinius. Paveiksle sunku pastebėti tokius požymius kaip ausys, nosis, kojos, o objektai vos telpa popieriaus lape.

Išvados

1. Išnagrinėjus pedagoginę, psichologinę, dailės terapijos literatūrą, galima teigti, kad teorijų, nagrinėjančių vaiko piešinį, jo raidą, yra daug, kurios papildo viena kitą. Dauguma mokslininkų atkreipia dėmesį į vaiko poreikį kurti. Psichologai vaiko piešinyje ieško galimybių įsiskverbti į savitą jo pasaulį, o pedagogai aptaria problemas, kaip vadovauti vaiko piešimo procesui.
2. Išnagrinėjus vaikų meninės kūrybos raidos ir turinio specifiškumą, galima teigti, kad dauguma autorių išskiria meninių gebėjimų etapus: atsitiktinės žymės, nekontroliuojamas keverzėjimas, kontroliuojamas keverzėjimas, įvardijamas keverzėjimas, eksperimentavimas. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad vaiko piešiniai — tai ne tik estetinis fenomenas, bet ir jo psichologinės, fiziologinės ir socialinės raidos atspindys. Šių savybių pažinimas ir tinkamas vaizduojamojo meno ugdymas turi didelę reikšmę tolesnei vaiko vizualinės raiškos raidai. Vaikų vaizduojamoji veikla, savo menine raiška, estetinė jausena ir intuicija artima primityvistų dailei, yra svarbi žaidybinė forma, per kurią vaikas atskleidžia savo fizinę raidą, dvasinę būklę, pasaulėžiūrą. Tai prigimtinis vaiko poreikis, kylantis iš pasąmonės. Kiekvieno vaiko individualumas, kūrybiškas, tikrovės suvokimas piešiniuose yra unikalūs ir turi teisę egzistuoti.
3. Atskleidus meninės kūrybos raidos ir turinio specifiškumą, galima teigti, kad vaikai mėgsta kurti, skiriasi tik saviraiškos būdai, meninės veiklos sritys, pasirinktos dailės raiškos priemonės. Vaikai popieriaus lape perteikia savo išgyvenimus bei pasaulio suvokimą. Jų vaizduojamoje veikloje svarbus pats procesas, o ne galutinis rezultatas.
4. Dailės terapijos metu vaikas turi galimybę spontaniškai reikšti mintis popieriaus lape. Iš piešinių analizės galima spręsti apie vaikų sukauptą patirtį, požiūrį į save, supantį pasaulį. Dailės priemonių pagalba vaikas gali perteikti turimas žinias, išreikšti supančios aplinkos grožį. Piešinyje atsispindintys ženklai ir simboliai atskleidžia vaikų asmeninį tobulėjimą. Analizuojant vaiko piešinį svarbu atkreipti dėmesį į dailės raiškos ir harmonizavimo priemones. Jos byloja ne tik apie vaiko charakterį, temperamentą, tačiau gali atskleisti ir baimes, vyraujančias emocijas.
5. Vaikų piešinių analizei panaudota serija piešinių su tais pačiais požymiais. Surinkta pakankamai piešinių, kuriuose galima palyginti, išskirti, pasikartojančius ar ryškėjančius požymius: dailės raiškos priemones, simbolių reikšmes, piešinio kompoziciją, popieriaus lapo ir nupieštų objektų dydžio santykį, esmines ir papildomas žmogaus figūros arba kito objekto detales. Pagal šiuos požymius galima numatyti tam tikrus emocinius ypatumus, brandumo požymius, santykius su savimi bei aplinkiniais, lūkesčius, svajones, santykius su socialine aplinka.
6. Į pateiktą anketinę apklausą atsiliepė įvairių profesijų specialistai, savo veikloje taikantys dailės terapijos metodus. Tiek dailės terapeutai, tiek dailės mokytojai bei kitų profesijų atstovai analizuodami piešinius atkreipia dėmesį į estetiškas piešinio vietas, simbolių reikšmes, labiausiai

intriguojančias vietas. Svarbią vietą užima popieriaus lapo ir nupiešto objekto dydžio santykis, piešinio kompozicija, koloritas, esminės ir papildomos žmogaus figūros arba kito objekto detalės. Nemažai dėmesio skiriama kūrybiškumui, dailės raiškos priemonėms. Pastebima, kad dailės mokytojai ir kiti specialistai ugdymo procese vis didesnę dėmesį skiria dailės terapijai, tačiau jiems trūksta informacijos šia tema. Anketinėje apklausoje respondentai išreiškė pageidavimą, kad būtų sukurta tinklinė programa, kuria galėtų visi plačiai naudotis.

Rekomendacijos

1. Programa „Paveikslų terapija“ nėra plačiai žinoma visuomenei, todėl reikėtų paviešinti informaciją apie pačią programą, jos tikslus. Dailės mokytojai bei dailės terapeutai, ieškodami naujų darbo metodų, galėtų naudotis šia programa praktinėje veikloje.
2. Informacinių technologijų specialistai galėtų tobulinti duomenų bazę, kad vartotojams būtų lengvai prieinama. Programoje reikėtų įterpti tokį veiksmą, kuris leistų iš karto pamatyti visus piešinius paveikslų galerijoje (tokiu atveju vartotojas greičiau rastų reikiamą paveikslą, nereikėtų nuolat peržiūrėti visų piešinių).
3. Paveikslus būtų galima grupuoti pagal dailės raiškos priemones, simbolių reikšmes, esmines ir papildomas žmogaus figūros arba kito objekto detales, piešinio kompoziciją. Tai padėtų įvairių sričių specialistams, analizuojantiems vaikų piešinius.
4. Programa „Paveikslų terapija“ galėtų tapti socialiniu tinklu, vienijančiu dailės terapeutus, dailės mokytojus ir kitų profesijų atstovus, kuriame galėtų dalintis „gerąja patirtimi“, pateikti klausimus, pasiūlymus, pastebėjimus ir pan.

Literatūra

1. Adomonis, J. *Nuo taško iki sintezės*. Vilnius, 2001.
2. Aleksienė, V. (2005). *Muzikos terapija Lietuvoje: situacija, raida, ateities išvalgos. Neigaliųjų meninis ugdymas: metodikos ir terapijos aspektai*. Vilnius: Kronta.
3. Bedard, N. (2009). *Vaikų piešiniai. Kaip juos pažinti*. Vilnius: Baltos lankos.
4. Benoit J.A., Pettinati G. (2012). *Nupiešk man avį*. Vilnius: Baltos lankos.
5. Brazauskaitė, A. (2004). *Vaikų dailės terapinis aspektas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
6. Brochmann, I. (2004). *Vaikų piešinių paslaptys*. Vilnius: Gimtasis žodis.
7. Buck, J. N. (1993). *The H-T-P technique, a qualitative scoring manual*. Journal of Clinical Psychology Monograph Supplement.
8. Bujanauskienė, E. (2009). *Menai mokykloje. Švietimo naujienos, 2009 m. birželio 25 d.*
- Charles C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
9. Dapkutė, A. (2003). *Kalba be žodžių. Dailės kaip terapijos taikymo praktika*. Metodinis leidinys. Vilnius: Rafaelės.
10. Gaižutis, A. (1998). *Vaikystė ir grožis*. Kaunas: Šviesa.
11. Grabauskienė, A., Morkytė J. (1997). *Dailė ir darbeliai*. Kaunas: Šviesa.
12. Grablevska, V.(2006). *Vizualinės raiškos raida bei pradinių klasių vaikų piešinių analizė*. Vilnius.
13. Gudaitė, G. (2007). *Klinikinis psichologinis vertinimas: užduotys ir taikymo principai*. Vilnius: VU leidykla.
14. Kievišas, J. Kievišas A. (2008). *Meninis ugdymas švietimo institucijoje*. Šiauliai: ŠU leidykla.
15. Jokubauskienė, V. Kaukėnaitė, L. Vaitkevičienė, A. *Vidutiniškai sutrikusio intelekto asmens, sergančio epilepsija, spalvų raiškos diagnostinės galimybės*. Specialusis ugdymas. 2005, Nr. 1 (12), p. 74-84.. Tekstas lietuvių; Santr. anglų k..
16. Ką byloja mažylio piešiniai (2012). [Žiūrėta 2013-05-10]. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/ji24/straipsnis/namai/vaikai/ka-byloja-mazylio-piesiniai-551-280862> >.
17. Ką jūsų keverzonės sako apie Jus? Žiūrėta [2014-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/ka-jusu-keverzones-sako-apie-jus.d?id=49741556>>.
18. Lebedeva, L. (2013). *Dailės terapija: teorija ir praktika*. Kaunas: Psichologijos studija.
19. Kmieliauskas, J. (1992). *Piešimo mokymo pagrindai*. Šiauliai.
20. Knoff, H. M. (1990). *Evaluation of projective drawings*. Handbook of psychological and educational assessment of children: Personality, behavior, and context: New York: The Guilford press.
21. Kriukelienė, L.(2009). *Dailės terapija*. Kaunas: Vitae Litera.

22. Leibowitz, M. (1999). *Interpreting projective drawings: a self psychological approach*. London: Penguin books.
23. Leliugienė, M., Klemkaitė, J. (2004). *Dailės terapija socialiniame darbe su vaikais*. Vilnius.
24. Lestnickienė, L. (2007). Pradinių klasių mokinių ir tėvų empatinio ryšio plėtojimo poveikis tarpusavio santykiams ir mokinių išgyvenimams. Šiauliai.
25. Люшер, М. (1999). Оценка личности посредством выбора цвета. В. Драгунский (Ред.), Цветовой личностный тест. Минск: Харвест.
26. Lowenfeld, V., Brittain, W. (1987). *Creative and Mental Growth*. New York: Macmillan.
27. Machover, K. (1949). *Personality Projection in the Drawing of the Human Figure*. Springfield: Charles C. Thomas.
28. Маховер, К. (2000). Проективный рисунок человека. Москва: Смысл.
29. Matonis, V. *Meninis ugdymas nūdienėje kultūroje (2000)*. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV. Vilnius.
30. Myers, D. (2000). *Psichologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
31. Nasvytienė, D. (2005). *Vaiko elgesio ir emocinės problemos: kontekstas, psichologinis įvertinimas ir pagalba: metodinis leidinys aukštajai mokyklai*. Vilnius : Vilniaus pedagoginis universitetas.
32. Oaklander, V. (2007). *Langas į vaiko pasaulį*. Kaunas: Žmogaus psichologijos studija.
33. Ogdon, D. P. (1997). *Projective Drawings. Psychodiagnostics and Personality Assessment: A Handbook*. LA: Western Psychological Service.
34. Oster, G.D., Crone, P.G. (2004). *Using drawings in assessment and therapy: A guide for mental health professionals*. New York, NY, US: Brunner-Routledge, New York, NY. Retrieved
35. Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių žemų ir labai žemų intelektinių gebėjimų mokinių ugdymui. (2010). Vilnius.
36. Paulionytė, J. (2000). *Vizualinio estetinio ugdymo pradžios mokykloje veiksniai: daktaro disertacijos santrauka, socialiniai mokslai, edukologija*. Vilnius: VPU.
37. Perminas, A. Goštautas, A. Endriulaitienė, A. Asmenybė ir sveikata: teorijų sąvadas. Mokomoji knyga. Kaunas: VDU leidykla.
38. Piaget, J. (2002). *Vaiko kalba ir mąstymas. Vaiko logikos tyrinėjimai*. Vilnius: Aidai.
39. Riethmiller R., (1997). Handler L. *The great figure drawing controversy: The integration of research and clinical practice*// Journal of Personality Assessment.
40. Stankevičienė, R. (2006). *Pradinių klasių mokinių gebėjimo piešti medį ugdymas, panaudojant įvairias vizualines išraiškos priemones: bakalauro darbas*. Vilnius.
41. Šimanėlis, R. (2007). *Pedagoginės informacijos duomenų bazės „Korys“ koncepcijos ir naudojimo medžiaga*. Kaunas.

42. Tamulienė, V. (2002). *Dailės specialioji didaktika*. Šiauliai: ŠU.
43. Vaitkevičienė, A. (2006). *Vidutiniškai sutrikusio intelekto jaunuolių Aš veiksmingumo lavinimas edukacinėmis situacijomis skatinant dailinę raišką*. Magistro darbas. Šiauliai.
44. Vengeris, A. (2007). *Psichologiniai piešinių testai*. Vilnius: Presvika.
45. Widlocher, D. (2010). *Vaikų piešinių interpretacija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Vilkelienė, A. (2007). *Specialioji meno edukologija: estetikos, terapijos ir ugdymo aspektai: metodinė priemonė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

PECULIARITIES OF DRAWING ANALYSIS IN VIRTUAL ENVIRONMENT

The Master's Degree Thesis

Summary

The work carried out a theoretical analysis of the literature on children's drawings for interpretation possibilities. Children's artistic development and its content specificity were revealed. Art expression measures, colour meanings and basic features reflected in the drawing were described.

Questionnaire survey was performed which aim was to reveal how professionals working with children analyze drawings and which children's drawings analysis aspects professionals pay attention to. Such descriptive mathematical statistical methods were chosen to analyze professionals' survey data: frequencies, averages and standard deviation. The survey results will be used to improve "Therapy of Paintings" data base which could be used by art teachers or art therapists.

Professionals of 59 different disciplines applying art therapy techniques in their work participated in the survey.

Conclusion of the survey:

1. Analysis of the literature revealed that there are various theories looking into child's drawing, its development and how they supplement each other. During art therapy the child has the possibility to express himself on a paper spontaneously. With the help of drawings analysis professionals can decide children's experience, their attitude and world.
2. More and more art teachers and other professionals focus on art therapy in education process, but there is a lack of information on the therapy for them. A great variety of professionals working with art therapy techniques answered the survey questions. Different professions analyzing drawings pay attention to the aesthetic drawing locations, meaning of symbols, ratio of the paper and the size of the drawn object, drawing composition, colouring, human figure or other object details.
3. A series of drawings with the same features were used to analyze children's drawings. Such recurring features can be marked out and compared: art expression measures, meanings of symbols and drawing composition. These features can provide professionals with some information: emotional peculiarities, maturity features, relationship with himself and people surrounding, fears or various disorders.
4. Meanings of drawings projection features are indicated in the reference, but it is hard to find visual matching of these meanings. That is why while learning to analyze the drawings there is a need to link the drawing features with their content meanings. Improving

"Therapy of Paintings" data base would allow to satisfy the need for specialists. The recommendations for information technology professionals how to improve the data base are given.

Key words: children's drawings analysis, art therapy, drawing feature.